

הערכת יישום שלב א' של התכנית הלאומית בחינוך בשנה"ל השנייה להפעלתה התשס"ז

על פי דיווחים שהתקבלו ממורים, מנהלי בתי ספר,
הורים ומפקחים

כסלו תשס"ח
נובמבר 2007

ראמ"ה: מדידה בשירות הלמידה

מחקר ההערכה נעשה ע"י הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך – ראמ"ה

ליווי מתודולוגי:

ד"ר טל רז

צוות ההערכה:

איילה קיסר-שוגרמן, מרכזת צוות ההערכה

רפי סמית

אולגה פניאל

תוכן העניינים

4	רשימת לוחות
4	רשימת תרשימים
5	פתח דבר
6	רקע
8	סיכום הממצאים
12	שיטה
12	כלי ההערכה
13	אוכלוסיית המחקר בסוף שנה"ל תשס"ז
15	פירוט הממצאים
15	אילו רכיבים יושמו בשנים תשס"ו-תשס"ז
16	שביעות הרצון מיישום התכנית על פי בעלי תפקידים שונים
18	אופן ניצול השעות שהוקצו לתכנית והארכת יום הלימודים
20	כוח אדם בהפעלת יום לימודים ארוך ושיקולים בבחירתו
21	השפעות יום הלימודים הארוך על פי דיווחי מנהלים, מורים והורים
24	פיצול כיתות א'-ב' בהוראת מיומנויות היסוד
25	המעבר ל-5 ימי לימודים והפעלת שח"ף - שישי חופשי פעיל
26	הזנה
27	שיפור התשתיות הפיזיות בבתי הספר
27	מקומם של מפקחים כוללים ביישום התכנית הלאומית והאוטונומיה הבית-ספרית
28	נספח 1: עיקרי הממצאים של הערכת שנת היישום הראשונה (סוף תשס"ו)
	נספח 2: הבדלים מרכזיים בין המלצות התכנית הלאומית לבין יישום המלצות במסגרת שלב א' בשנים
31	התשס"ו והתשס"ז

רשימת לוחות

- 12.....לוח 1: כלי ההערכה ומועדי ההעברה
- 13.....לוח 2: תיאור אוכלוסיית המחקר בסוף שנה"ל תשס"ז
- 15.....לוח 3: אילו רכיבים יושמו בתשס"ו ותשס"ז?
- 24.....לוח 4: מה ההשפעה של פיצול כיתות א'-ב' בתחומים השונים?

רשימת תרשימים

- 16.....תרשים 1: אחוז העונים שהם מרוצים מיישום התכנית
- 18.....תרשים 2: מהי החלוקה הרצויה של השעות האפקטיביות בין תכניות העשרה לבין תגבור לימודים
- 19.....תרשים 3: מהי החלוקה הרצויה של השעות האפקטיביות בין שעות אורך לבין שעות רוחב?
- 19.....תרשים 4: מהי החלוקה הרצויה של השעות האפקטיביות בין שעות הבוקר לבין שעות אחר הצהריים?
- 20.....תרשים 5: מהי החלוקה הרצויה של השעות האפקטיביות בין מורים מוסמכים לבין מדריכים חיצוניים?
- 22.....תרשים 6 : הקשר בין "מי מנחה את התלמידים" לבין "איכות ההנחיה" על פי דיווחי מורים
- תרשים 7 : הקשר בין התנאים הפיזיים בביה"ס להכנת שיעורי הבית לבין המקום הרצוי להכנת שיעורי הבית לפי תפיסת המורים.....22
- 25.....תרשים 8: כיצד צריך לפצל את כיתות א'-ב'?
- 26.....תרשים 9: שיעור בתי הספר שפעלו במתכונת של 5 או 6 ימים בשבוע - לפי שנה ולפי העדפת מנהל
- 27.....תרשים 10: שיעור המנהלים המדווחים על מעורבות מפקחים בהפעלת התכנית

פתח דבר

הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך - ראמ"ה - מתכבדת להגיש בזאת את דוח ההערכה המסכם שנתיים של יישום שלב א' של התכנית הלאומית בחינוך בשנות הלימודים תשס"ו-תשס"ז. מחקר הערכה זה מבוסס על בחינה של עמדות, רשמים ומידת שביעות הרצון של בעלי תפקידים שונים מהתכנית, מאופן יישומה ומהשפעותיה. הדוח מציג תמונה רחבה של יישום שלב א' של התכנית ומגמות שינוי והתפתחות בין השנים, והוא מתבסס על נתונים כמותיים שנאספו במדידה ראשונה בחודשים מאי-יולי 2006 ובמדידה שנייה בחודשים יוני-יולי 2007.

במסגרת הדוח אנו מציגים בחינה והערכה של הנושאים הבאים: הארכת יום הלימודים, מעבר ל-5 ימים בשבוע, מפעל ההזנה, פיצול כיתות א'-ב' בהוראת מיומנויות היסוד ושיפור התשתיות הפיזיות בבתי הספר.

בעת קריאת הדוח חשוב לזכור כמה נקודות:

- בשנים אלה נעשה יישום חלקי בלבד של המלצות התכנית הלאומית בחינוך, ובעיקר לא חל שינוי במשרתו של המורה (המשרה לא הוגדלה ל-40 שעות שבועיות). ההבדלים בין יישום שלב א' לבין המלצות התכנית הלאומית לחינוך מהותיים, וכך גם יש להתייחס לדוח ההערכה¹.
- בקרב בתי הספר שיישמו את שלב א' של התכנית הלאומית לחינוך יש ייצוג גבוה יחסית (כ-60%) של בתי ספר שבהם הונהג יום חינוך ארוך (יוח"א) בשנים קודמות, בהשוואה לייצוגם בכלל בתי הספר היסודיים בארץ (כ-30%).

בתחילת שנת הלימודים תשס"ח הוצע לכל בתי הספר שיישמו את שלב א' של התכנית הלאומית לחינוך להצטרף לרפורמה "אופק חדש", שעליה הסכימו הסתדרות המורים וממשלת ישראל. יש לברך על הסכמה זו, שכן אחד הממצאים הבולטים של הערכת יישום שלב א' של התכנית בשנת ההפעלה הראשונה² היה ש"אי-שיתוף המורים בתכנית, ועמו גם הצורך להעלות את קרנם ואת רמתם המקצועית, הם מנקודות התורפה של התכנית. אמנם המורים לא היו מכשול ליישום התכנית בבתי הספר, אולם נראה שכדי לחולל שינוי של ממש במערכת יש למצוא פתרון הולם בכל הנוגע לתגמולם ולשיתופם בתכנית".

נראה כי אף שהדוח הנוכחי מתייחס ליישום של המלצות התכנית הלאומית לחינוך בשנים תשס"ו-תשס"ז, המסקנות והלקחים העולים ממנו עשויים להיות בעלי חשיבות גם בעת זו שבה מערכת החינוך מבקשת ליישם תכנית חינוכית לאומית חדשה.

קריאה מועילה ומהנה,

פרופ' מיכל בלר

מנכ"לית ראמ"ה

1 לפירוט ההבדלים בין המלצות התכנית הלאומית לחינוך לבין היישום של שלב א' בשנה"ל התשס"ו ראו נספח מס' 2.

2 הערכת יישום שלב א' של התכנית הלאומית בחינוך בשנת הלימודים התשס"ו, על פי דיווחים שהתקבלו ממנהלי מחלקות חינוך ברשויות מקומיות, מנהלי בתי ספר, מורים והורים. ראמ"ה: הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך, תל-אביב, ינואר 2007 (עמ' 11).

רקע

ב-16 בינואר 2005 החליטה ממשלת ישראל לאמץ וליישם את התכנית הלאומית לחינוך שגובשה בידי כוח המשימה הלאומי לקידום החינוך בישראל (גוף שהקימה הממשלה בספטמבר 2003).

בעקבות החלטת הממשלה החלו משרד החינוך והרשויות המקומיות ליישום שלב א' של התכנית בשנת הלימודים התשס"ו, ב-34 רשויות מקומיות בארץ. ההחלטה להיכנס ליישום שלב א' של התכנית הייתה משותפת למשרד החינוך ולרשויות המקומיות, והתבססה על רצון קברניטיה של כל רשות מקומית ליישם את התכנית בבתי הספר שבאחריותם. בשל התנגדותם של ארגוני המורים ליישום התכנית ולנוכח העובדה ששנת הלימודים התשס"ו עמדה בפתח, הוחלט על יישום חלקי מאוד של ההמלצות, בתקווה שבמהלך תשס"ו תגיע המדינה להסכם עם ארגוני המורים. משרד החינוך והרשויות המקומיות החליטו להמשיך להפעיל את התכנית שנה נוספת, גם בשנה"ל תשס"ז.

היישום החלקי של התכנית בשנים התשס"ו והתשס"ז כלל כמה מרכיבים:

- יום לימודים מלא - מ-08:00 עד 16:00/15:00 - בבתי"ס היסודיים, שבו התלמידים מקבלים תגבור לימודי, שעה יומית של הכנת שיעורי בית מודרכת, פעילויות ותכניות העשרה מגוונות.
  - חיזוק מקצועות היסוד (מתמטיקה, עברית/ערבית) – למידה בקבוצות המונות עד 20 תלמידים למורה בכיתות א'-ב', בהיקף של 10 שעות שבועיות לפחות.
  - מעבר של בתי הספר ל-5 ימי לימוד בשבוע בשנה"ל תשס"ו וחזרה למתכונת של 6 ימי לימוד בשבוע במרבית בתי"ס בשנה"ל תשס"ז.
  - השתתפות במימון ההזנה.
  - "שישי חופשי פעיל" (שח"ף) - פעילות וולונטרית בימי שישי לכלל התלמידים, הממומנת לתלמידי כיתות א'-ג' ע"י המדינה בשנה"ל תשס"ו, וצמצום הפעילות של תכנית שח"ף בתשס"ז.
  - שיפור התשתיות בבתי הספר – שיפוץ תאי השירותים; בניית פינות עבודה ממוחשבות אישיות למורים.
- בסה"כ יושמה התכנית בשנים תשס"ו ותשס"ז בכ-180 בתי ספר יסודיים רשמיים: ממלכתיים, ממלכתיים-דתיים ובמגזר דוברי הערבית, שבהם לומדים כ-67,000 תלמידים. בשנה"ל תשס"ז הופעלה התכנית באותם בתי ספר ו-33 רשויות מקומיות שבהם היא הופעלה בתשס"ו, למעט שני בתי ספר שנשרו מהתכנית בתשס"ז.
- מחקרי הערכה בשנים תשס"ו ותשס"ז עקבו אחר יישומם של נושאים אלו בשתי השנים של יישום התכנית.** בסוף שנת הלימודים התשס"ו ערכה ראמ"ה מחקר הערכה מקיף, שכלל נתונים כמותיים ואיכותניים. ממצאיו העיקריים מוצגים בנספח 1 שלהלן³. מחקר ההערכה בשנת תשס"ז נועד לבחון את יישום התכנית בפרספקטיבה של שנתיים, וכן לעמוד על מגמות שינוי בהטמעת התכנית ולבדוק באיזו מידה הצליחו בתי הספר ומשרד החינוך להתגבר על מכשולים שזוהו בסוף שנת היישום הראשונה של התכנית.
- חשוב לזכור: מחקרי ההערכה בשנים תשס"ו ותשס"ז מבוססים על בחינה של עמדות, רשמים ומידת שביעות הרצון של בעלי תפקידים שונים מהתכנית, מאופן יישומה ומהשפעותיה, ואין בהם מדידה של תוצאות בשטח כגון הישגי תלמידים.**

3 הערכת יישום שלב א' של התכנית הלאומית בחינוך בשנת הלימודים התשס"ו, על פי דיווחים שהתקבלו ממנהלי מחלקות חינוך ברשויות מקומיות, מנהלי בתי ספר, מורים והורים. ראמ"ה: הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך, תל-אביב, ינואר 2007.

במחקר ההערכה שנערך בשנה"ל תשס"ו נעשה שימוש בשיטות הערכה כמותיות ואיכותניות, ואילו במחקר ההערכה שנערך בשנה"ל תשס"ז נעשה שימוש בכלי הערכה כמותיים בלבד (בעיקר שחזור כלים שהועברו בסוף תשס"ו): ראיונות טלפוניים עם כל המפקחים, מנהלי בתיה"ס ומדגם מייצג של מורים והורים.

סיכום הממצאים

1. **מתכונת התכנית בשנים תשס"ו ותשס"ז:** בשנים תשס"ו ותשס"ז יושם שלב א' של התכנית הלאומית בחינוך באותם בתי ספר, למעט שני בתי ספר שנשרו מהתכנית בתשס"ז. בשתי השנים יושם יום לימודים ארוך (עד השעה 15.00 - 16.00) בהיקף דומה בכל בתי הספר, ואילו בהיקף ההפעלה של שבוע לימודים בן 5 ימים, שישי חופשי פעיל (שח"ף) ומפעל ההזנה חלה ירידה חדה מתשס"ו לתשס"ז.
2. **שביעות רצון כללית:** מרבית המרואיינים - מנהלים והורים - הביעו שביעות רצון מהתכנית. כמחצית מהמורים שותפים לדעה זו. מרבית ההורים אף מדווחים כי ילדם שבע רצון מפעילויות ההעשרה בבית הספר. בסופו של דבר, מרבית המרואיינים, ובהם המורים, סבורים כי יש להמשיך להפעיל את התכנית, אם כי יש להעמיקה ולשפרה. משנת היישום הראשונה לשנייה אפשר להבחין במגמת שיפור בשביעות הרצון הכללית של המורים והמנהלים.
3. **הדעות בנוגע להפעלת יום לימודים ארוך (יומל"א):** הדעות בנושא זה חלוקות גם בשנה"ל תשס"ו וגם בתשס"ז. מרבית ההורים מדווחים כי יום הלימודים הארוך נוח להם, אך הם חלוקים בדעותיהם בנוגע להשפעותיו. מרביתם סבורים כי ליומל"א השפעה חיובית על העשרת הידע של ילדם אך אין לו כל השפעה על הישגיו בלימודים. מחציתם סבורים כי לתכנית השפעה חיובית על ההנאה וה"כיף" של ילדם בבית הספר, אף שרבים מתוכם סבורים כי יומל"א מגביר את העייפות אצל הילד. עמדתם של מורים כלפי יומל"א ביקורתית אף יותר משל ההורים: מרביתם סבורים כי התכנית מגבירה את עייפות התלמידים, ומחציתם סבורים שהיא מפחיתה את ההנאה וה"כיף" של התלמידים בביה"ס ומעלה את רמת האלימות. מנגד, מרבית המורים סבורים כי לתכנית השפעה חיובית על העשרת הידע של התלמידים, ומחציתם סבורים כי לתכנית השפעה חיובית גם על משך הזמן האישי שהם מקדישים לתלמידים ועל תגבור תלמידים מתקשים בלימודים, אף שיותר ממחציתם סבורים כי אין לה כל השפעה על איכות ההוראה שלהם. בהשוואה למורים ולהורים, עמדתם של מנהלים בנוגע להשפעות יומל"א חיובית במידה רבה: מרביתם סבורים כי לתכנית השפעות חיוביות על העשרת הידע של התלמידים, על הישגים לימודיים, על הזמן האישי שמורים מקדישים לתלמידים, ובעיקר על תגבור תלמידים מתקשים ועל ההנאה וה"כיף" של התלמידים בביה"ס.
- מרות כל זאת, משנת היישום הראשונה לשנייה ניכר שיפור מובהק בעמדות המרואיינים בנוגע להשפעת התכנית על הישגים לימודיים, על ההנאה וה"כיף" של התלמידים בביה"ס ועל היקף ההשתתפות של מורים בהשתלמויות.
4. **כוח אדם ביום הלימודים הארוך:** מרבית המנהלים מדווחים כי את רוב (או כל) המשאבים היעודים שהוקצו במסגרת הרפורמה להפעלת יומל"א הם מפנים להעסקת מורים מוסמכים (במקום מדריכים חיצוניים). זה המצב הרצוי לדעת מרבית המרואיינים (מנהלים ומורים). בשנת היישום השנייה המורים שוהים כשעה אחת בממוצע יותר בביה"ס, בהשוואה לשנת היישום הראשונה, ושיעור גבוה במעט מדווחים בשנה השנייה על השתלבות בשעות הרפורמה. בהתאם לכך, שיעור גבוה יותר של מורים מדווחים על עלייה בשכרם (50% בהשוואה ל-40%) ועל שביעות רצון מהתגמול שהם מקבלים בגין הפעלת התכנית (בתשס"ז 50% סבורים כי התגמול הוגן, בהשוואה ל-38% בתשס"ו). עם זאת, מורים ומנהלים שותפים לדעה כי יומל"א מגביר את עייפות המורים, מעלה מאוד את העומס המוטל על כתפיהם וגורם לשחיקה רבה יותר. המנהלים עצמם קובלים על העומס הרב המוטל על כתפיהם ועל התגמול הבלתי ראוי שהם מקבלים בגינו. ייתכן שהעומס הרב המוטל על כתפי המורים קשור בעובדה שמספר שעות שהייתם בביה"ס גדל בעקבות התכנית, בלי שחל שינוי מהותי במבנה המשרה שלהם. יוצא שמרבית המורים מבצעים את רוב המטלות שלהם (או את כולן) בבית, אחרי שובם מביה"ס. 42%

מהמורים מדווחים כי בעקבות יישום התכנית יש להם פחות זמן לפעילויות הכנה ולפגישות אישיות עם תלמידים.

5. **פיצול כיתות א'-ב':** בשתי שנות יישומה של התכנית, ברובם המכריע של בתי הספר יושם פיצול כיתות א'-ב' לקבוצות למידה קטנות (או נוספה מורה לכיתה במקצועות היסוד), והדבר נתפס כנקודת החוזק הבולטת של התכנית. ההשפעה החיובית של פיצול כיתות א'-ב', לדעת מרבית המרואיינים, באה לידי ביטוי בזמן המוקדש לתלמידים, בהישגי התלמידים בכלל והתלמידים המשולבים והמתקשים בפרט, באפשרויות לתגבר תלמידים מתקשים, ובביצוע יותר הערכות לימודיות של המורה.

מרבית המנהלים מעדיפים לפצל את הכיתות כך שלעתים הקבוצות תחלוקנה במשותף אותו חלל כיתה (עם שתי מורות), ולעתים הקבוצות תלמדנה בחללים נפרדים. בפועל נראה כי בשיעורים גבוהים מהרצוי, לדעת מנהלים, הקבוצות חולקות במשותף את אותו חלל כיתה.

6. **5 או 6 ימי לימודים בשבוע:** בהשוואה לשנת היישום הראשונה, שבה כמעט כל בתי הספר (91%) עברו ל-5 ימי לימודים בשבוע, בשנת היישום השנייה (תשס"ז) רק מחצית בתי הספר פעלו במתכונת זו. בהתאם לכך חלה ירידה של ממש בהפעלת שישי חופשי פעיל (שח"פ) משנת היישום הראשונה לשנה השנייה (מ-80% ל-25% מכלל בתי הספר). מרבית בתי"ס דוברי הערבית (95%) המשיכו לפעול במתכונת של 5 ימי לימודים בשבוע (כפי שנהגו גם לפני תחילת הרפורמה) לעומת 43% מבתי"ס היהודיים-ממלכתיים ו-25% בלבד מבתי"ס הממלכתיים-דתיים.

הדעות בנוגע למתכונת ההפעלה הרצויה לבתי הספר – 5 או 6 ימי לימודים בשבוע – חלוקות: **קצת יותר ממחצית המנהלים סבורים כי מתכונת של 5 ימים עדיפה, ואילו השאר סבורים שדווקא מתכונת של 6 ימים עדיפה.** בסופו של דבר נראה כי בשנה"ל תשס"ז בחרו לעצמם מרבית בתי"ס את מתכונת ההפעלה הרצויה והמתאימה להם, ואילו בתשס"ו לימדו מרביתם במתכונת של 5 ימים, בין שהתאימה להם ובין שלא.

7. **הזנה:** ההחלטה אם להפעיל מערך הזנה באמצעות שירותי הסעדה ("קייטרינג") הייתה נתונה בידיהן של רשויות מקומיות, שגם היו שותפות למימונו. מתברר שבהשוואה לשנת היישום הראשונה, שבה בכ-80% מבתי הספר ניתנה ארוחת צהריים לילדים באמצעות מה שנקרא "מפעל הזנה", בשנת היישום השנייה (תשס"ז) ניתנה ארוחה בכ-64% מבתי הספר. נוסף על כך, משנת הלימודים תשס"ו לתשס"ז חלה נסיגה ניכרת ביחסם של המנהלים כלפי ארוחת הצהריים, הן מבחינת השפעתה החיובית והן מבחינת היותה מספקת (מ-69% מהמנהלים בתשס"ו ל-48% בתשס"ז). לעומת זאת חל שיפור מסוים בעמדתם של ההורים כלפי ארוחת הצהריים. ייתכנו הסברים שונים לירידה בשיעור בתי"ס המפעילים שירותי הסעדה: שביעות רצון נמוכה מרמתם בשנת היישום הראשונה, או חוסר הנחת של מורים הנאלצים למלא תפקיד של "מלצרים".

8. **שיפור תשתיות פיזיות:** בהשוואה לשנת היישום הראשונה, הוכפל בתשס"ז שיעור המורים המדווחים שיש להם פינת עבודה אישית (מ-12% בתשס"ו ל-27% בתשס"ז), אם כי ל-75% מהם עדיין אין פינת עבודה אישית. חל שיפור ניכר בעמדתם של מורים משנת היישום הראשונה לשנייה בנוגע למידת התאמתם של התנאים הפיזיים לשהייה ממושכת של תלמידים (מ-23% מהמורים בתשס"ו ל-44% בתשס"ז). עם זאת, מרביתם עדיין סבורים שהתנאים אינם מתאימים לשהייה ממושכת.

9. **אוטונומיה בית-ספרית ומידת המעורבות של מפקחים בהפעלת התכנית:** כמחצית ממנהלי בתי"ס מדווחים על הרחבת האוטונומיה שלהם בכל הנוגע לבניית מערכת שעות בית-ספרית, בניהול כוח האדם ובניהול תקציב בית הספר. שיעור נמוך יותר מדווחים על הרחבתה בנושאי תחזוקה ושיפור התשתיות

הפיזיות. מרבית המנהלים מדווחים על מעורבות מועטה עד היעדר כל מעורבות מצד המפקחים בהפעלת התכנית בבית ספרם.

10. בין מגזר דוברי העברית למגזר דוברי הערבית:

▲ **שביעות רצון כללית:** הורים ומנהלים במגזר דוברי העברית שבעי רצון יותר מעמיתיהם במגזר דוברי הערבית, ואילו מורים במגזר דוברי הערבית מרוצים יותר מעמיתיהם במגזר דוברי העברית ומעוניינים פחות לחזור למצב שהיה בביה"ס לפני יישום התכנית. ייתכן שההסבר לפער זה נובע מהעובדה שתוספת השעות, ובהתאם לה תוספת השכר, למורים במגזר דוברי הערבית גדולה יותר, משום שבדרך כלל בתי"ס במגזר דוברי הערבית סובלים יותר ממצוקת שעות, ובהתאם לכך מורים רבים יותר עובדים במשרה חלקית.

▲ **הדעות בנוגע להפעלת יום לימודים ארוך (יומל"א):** ככלל אפשר לומר שבמספר לא מבוטל של תחומים שנבדקו בסקרים, עמדתם של מורים ומנהלים במגזר דוברי הערבית חיובית יותר בהשוואה לעמיתיהם במגזר דוברי העברית, ומנגד עמדתם של הורים במגזר דוברי הערבית ביקורתית יותר בהשוואה לעמיתיהם במגזר דוברי עברית. מגמה זו באה לידי ביטוי בתפיסת ההשפעה של התכנית על התחומים הבאים: העשרת תחומי הידע והרחבת אפשרויות הבחירה, יחסי מורים-תלמידים, ההנאה וה"כיף" של התלמידים בבית הספר ואיכות ההכנה של שיעורי הבית. גם בנושאים נוספים, שלא נבדקו בסקרים בקרב ההורים, ניכרת תפיסה חיובית יותר של המנהלים והמורים במגזר דוברי הערבית בהשוואה לעמיתיהם במגזר דוברי עברית: מצבם הלימודי, החברתי והרגשי של תלמידי שילוב, התפיסה בנוגע לשיפור איכות ההוראה, ועלייה בשביעות הרצון של המורה ממעמדו ובמוטיבציה שלו לבצע את עבודתו. **כנגד כל הנושאים הללו - מנהלים, הורים וגם מורים במגזר דוברי הערבית מצביעים על השפעות שליליות של התכנית על עייפות התלמידים ועל רמת האלימות.**

▲ **כוח אדם ביום הלימודים הארוך:** שיעור גבוה יותר של מורים במגזר דוברי העברית מדווחים על שהייה בביה"ס עד סופו של יום הלימודים לפחות יום אחד בשבוע, בממוצע כ-30 ש"ש במגזר דוברי העברית ו-28 ש"ש במגזר דוברי הערבית - אם כי שיעור גבוה יותר של מורים במגזר דוברי הערבית משתלבים בשעות התכנית ומדווחים כי הכנסתם עלתה בעקבות הפעלת התכנית. בהתאם לכך, שיעור המורים במגזר דוברי הערבית הסבורים שהתגמול הוגן גבוה משיעורם במגזר דוברי העברית. שביעות הרצון של מנהלים מהמדריכים החיצוניים גבוהה במקצת במגזר דוברי העברית בהשוואה למגזר דוברי הערבית.

▲ **פיצול כיתות א'-ב':** בדרך כלל לא נמצאו הבדלים בין מורים, הורים ומנהלים במגזר דוברי הערבית לבין עמיתיהם במגזר דוברי העברית בנוגע להשפעות החיוביות של הפיצול, אולם שיעור גבוה יותר של מורים במגזר דוברי העברית מדווחים על השפעה חיובית בתגבור תלמידים מתקשים בלימודים שאינם תלמידי שילוב. במגזר דוברי הערבית שיעור המדווחים על הוראה בקבוצות בתוך חלל כיתה אחד גבוה במידה ניכרת משיעורם בקרב עמיתיהם במגזר דוברי העברית. עם זאת, גם במגזר דוברי הערבית וגם במגזר דוברי העברית כמעט כל המנהלים שותפים לדעה שהוראה בקבוצות בחלל משותף כל הזמן אינה רצויה.

▲ **הזנה:** בשתי שנות יישומה של התכנית היה מפעל ההזנה מצומצם יותר בביה"ס במגזר דוברי הערבית בהשוואה לביה"ס במגזר דוברי העברית: בשנה"ל תשס"ז ניתנו שירותי הסעדה ("קייטרינג") ב-75% מבתי הספר דוברי העברית, בהשוואה לשליש מבתי הספר דוברי ערבית. לא

נמצאו הבדלים בין המנהלים בשני המגזרים בדבר השאלה אם סידורי ההזנה מספקים, ואילו בקרב מורים והורים במגזר דוברי הערבית הדעה חיובית יותר מזו של עמיתיהם במגזר דוברי העברית.

▲ **אוטונומיה בית-ספרית ומידת המעורבות של מפקחים בהפעלת התכנית:** שיעור המנהלים במגזר דוברי הערבית המדווחים על מעורבות של המפקחים גבוה יותר משיעורם במגזר דוברי העברית. בהתאם לכך, שיעור המנהלים במגזר דוברי העברית המדווחים על הרחבה רבה של האוטונומיה שלהם בתחום ניהול התקציב גבוה משיעורם במגזר דוברי הערבית.

11. עמדתם של מפקחים כלפי יישום שלב א' של התכנית הלאומית לחינוך:

בשנת היישום השנייה של התכנית רואינו כל המפקחים שבבית ספרם יושמה התכנית (בסה"כ 36 מפקחים). ככלל אפשר לומר שעמדתם של מפקחים כלפי התכנית חיובית מאוד - לרוב חיובית יותר מעמדתם של מנהלי בתי ספר, ובוודאי יותר מעמדתם של מורים והורים. להלן חוות דעתם בנוגע לסוגיות המרכזיות שנבדקו במסגרת ההערכה:

▲ **שביעות רצון כללית:** כמעט כל המפקחים (כ-90%) הביעו שביעות רצון מהתכנית וסברו כי יש להמשיך ולהעמיק את יישומה.

▲ **הדעות בדבר הפעלת יום לימודים ארוך (יומל"א):** בדומה לעמדתם של מנהלי בתי"ס, ואף יותר, עמדתם של מפקחים בנוגע להשפעות יומל"א, חיובית במידה ניכרת - מרביתם סבורים כי לתכנית השפעות חיוביות על העשרת הידע של התלמידים, על הישגים לימודיים, על הזמן האישי שמורים מקדישים לתלמידים, ובעיקר על תגבור תלמידים מתקשים ועל ההנאה והכיף של תלמידים בביה"ס. נוסף על אלה, מרבית המפקחים סבורים כי לתכנית השפעות חיוביות גם על הכנת שיעורי בית ועל המוטיבציה של מורים לבצע את עבודתם (אף שמרבית המנהלים והמורים אינם שותפים לדעה זו).

▲ **כוח אדם ביום הלימודים הארוך:** מרבית המפקחים שותפים לדעתם של מנהלים ומורים כי יש להשתמש ברוב (או בכל) שעות הרפורמה המיועדות להפעלת יומל"א לשם העסקת מורים מוסמכים (במקום מדריכים חיצוניים), אף שמרביתם סבורים כי יומל"א מגביר את עייפות המורים, מעלה מאוד את העומס המוטל על כתפיהם וגורם לשחיקה רבה יותר.

▲ **פיצול כיתות א'-ב':** המפקחים אף שותפים לדעה שההשפעות של פיצול כיתות א'-ב' חיוביות מאוד.

▲ **5 או 6 ימי לימוד בשבוע:** גם בקרב המפקחים הדעות חלוקות בנוגע למתכונת ההפעלה הרצויה – 5 או 6 ימי לימוד בשבוע. יותר ממחציתם סבורים כי עדיפה מתכונת של 6 ימים, ואילו השאר מעדיפים מתכונת של 5 ימים.

▲ **הזנה:** עמדת המפקחים בנוגע להשפעתה של ארוחת הצהריים על האווירה בחברת הילדים חיובית יותר בהשוואה לעמדות המנהלים, המורים והורים.

▲ **שיפור תשתיות פיזיות:** כמחצית המפקחים סבורים כי התנאים הפיזיים בבית הספר אינם מתאימים לשהייה ממושכת של תלמידים ושל מורים.

▲ **אוטונומיה בית-ספרית ומידת המעורבות של מפקחים בהפעלת התכנית:** דיווחי המפקחים בנוגע למעורבותם בהפעלת התכנית בבתי"ס שונה במובהק מדיווחי המנהלים. מרבית המפקחים מדווחים על מעורבות רבה, ואילו מרבית מנהלי בתי"ס מדווחים על מעורבות מועטה עד היעדר כל מעורבות מצד המפקחים בהפעלת התכנית בבית ספרם.

שיטה

כלי ההערכה

כדי לקבל תמונת מצב מלאה ועשירה נעשה בשנה"ל תשס"ו שימוש בשיטות הערכה כמותיות ואיכותניות, ואילו בשנה"ל תשס"ז נעשה שימוש בשיטות כמותיות בלבד. תפקידה של ההערכה הכמותית לספק מידע מייצג מפי הנוגעים בדבר: כל מפקחי בתי הספר ומנהלי בתי הספר ומדגם מייצג של מורים והורים.

מרבית נתוני ההערכה נאספו לקראת תום השנה הראשונה ליישום התכנית ולקראת תום השנה השנייה ליישומה. נוסף על שתי מדידות אלה נמדדו עמדות מורים והורים גם בתחילת שנת הלימודים תשס"ז⁴ (עם תחילת יישום הרפורמה בבתי הספר). להלן פירוט של כלי ההערכה ומועדי העברתם.

לוח 1: כלי ההערכה ומועדי ההעברה⁵

תשס"ז	תשס"ו		מטרות הכלי ודגשים	כלי ההערכה	בעלי התפקידים הנחקרים
	מדידה 2 (סוף שנה ראשונה)	מדידה 1 (תחילת שנה ראשונה)			
3 (סוף שנה שנייה)	--	--	ללמוד את התפיסות והעמדות של מפקחי בתי"ס בנוגע לתחומים השונים של יישום שלב א' של התכנית ומעורבותם בהפעלתה.	ריאיון טלפוני	מפקחי בתי ספר
--	✓	--	ללמוד לעומק את תפיסות מנהלי בתי"ס בנוגע לתחומים השונים של יישום שלב א' של התכנית.	ריאיון אישי	מנהלי בתי ספר
✓	✓	--	לגבש תמונה מייצגת של תפיסות המנהלים ועמדותיהם בנוגע ליישום שלב א' של התכנית.	ריאיון טלפוני	מורים
✓	✓	✓	לגבש תמונה מייצגת של תפיסות המורים ועמדותיהם בנוגע ליישום שלב א' של התכנית.	ריאיון טלפוני	הורים
✓	✓	✓	לגבש תמונה מייצגת של תפיסות התלמידים ועמדותיהם בנוגע ליישום שלב א' של התכנית.	ריאיון טלפוני	מנהלי בתי ספר
--	✓	--	לאסוף נתונים "קשים" בנוגע ליישום התכנית על חלקיה השונים: יום לימודים ארוך (תקציבים, כוח אדם ותכנים, פיצול כיתות א'-ב', מפעל ההזנה, שיפור התשתיות הפיזיות).	שאלון בקרת התקן	מנהלי מחלקות חינוך
--	✓	--	ללמוד אודות יחסי הגומלין בין מחלקות החינוך לבין מנהלים תוך קבלת תמונת מצב ברמה היישובית.	ריאיון אישי	ראשי רשויות
--	✓	--	ללמוד על הקשרים רחבים של התכנית, על הדרכים שבהן הרשויות מתארגנות למלא את חלקן בתהליך, ועל העמדות ביישובים כלפי התכנית.	ריאיון אישי	

4 בדוח הערכה המסכם את שנת היישום הראשונה, שפורסם בינואר 2007, נעשה שימוש בנתוני סקר שנערך בקרב מדגם מייצג של הורים ומורים בתחילת שנת הלימודים תשס"ו. הסקר נערך ע"י מכון סמית ליעוץ ומחקר בע"מ.

5 לשם עיון בשאלונים אפשר לפנות לראמ"ה.

אוכלוסיית המחקר בסוף שנה"ל תשס"ז

להלן תיאור האוכלוסייה של 178 בתי הספר שיישמו את שלב א' של התכנית בשנה"ל תשס"ז, בהשוואה לכלל בתי הספר היסודיים-רשמיים הרגילים בארץ:

1. הסקר הטלפוני בקרב מפקחי בתי הספר כלל 36 מפקחים.
  2. הסקר הטלפוני בקרב מנהלי בתי הספר כלל את כל המנהלים (178 מנהלי בתי"ס). בפועל רואיינו 146 מנהלים (82% מכלל האוכלוסייה).
  3. הסקר הטלפוני בקרב המורים כלל 400 מורים המלמדים בבתי ספר יסודיים שיישמו את התכנית בשנה"ל תשס"ז. דגימת המורים נעשתה באקראי על פי שכבות האוכלוסייה בבתי הספר שהם מלמדים בהם, ובהתאם לחלקם היחסי בתוך כלל בתי הספר המיישמים את התכנית. שכבות האוכלוסייה הוגדרו על פי משתני הרקע הבאים:
    - סוג הפיקוח - ממלכתי או ממלכתי-דתי
    - המגזר – דוברי עברית או דוברי ערבית
    - עשירוני הטיפול המחושבים ע"י משרד החינוך
    - האם היה נהוג בעבר יום חינוך ארוך בבית הספר
  4. הסקר הטלפוני בקרב ההורים כלל 1,200 הורים לתלמידים בבתי"ס יסודיים אשר יושמה בהם התכנית בשנת הלימודים תשס"ז. נעשתה פנייה אקראית לתושבי 34 רשויות שבהן יושם שלב א' של התכנית במערכת החינוך. מספר המרואיינים בכל רשות נקבע בפרופורציה להתפלגות התלמידים בתכנית לפי הרשויות. הורים לילדים בחינוך היסודי הלומדים ביישוב התבקשו לציין את שם בית הספר. אם היה זה בית ספר רלוונטי, המופיע ברשימות בתי"ס שבהם יושמה התכנית, התבקש אחד ההורים לענות על השאלון. אם למרואיין/ת היה יותר מילד אחד בחינוך היסודי, הוא/היא התבקש/ה להתייחס לאחד מהם (הבחירה נעשתה תוך שמירה על ייצוג נכון של התלמידים לפי שכבת הגיל).
- להלן תיאור אוכלוסיית המחקר בסוף שנה"ל תשס"ז:

לוח 2: תיאור אוכלוסיית המחקר בסוף שנה"ל תשס"ז

כלל בתי"ס היסודיים	בתי"ס המשתתפים בשלב א'	
		המגזר
76%	71%	דוברי עברית
24%	29%	דוברי ערבית
		פיקוח (במגזר דוברי העברית בלבד)
79%	78%	ממלכתי
21%	22%	ממלכתי-דתי
		יח"א בשנת התשס"ה
74%	41%	כלל לא
26%	59%	מלא או חלקי
		עשירון הטיפול (עפ"י אגף שח"ר)⁶
(2.65) 5.35	(2.3) 5.97	ממוצע (סטיית תקן)
1	1.07	מינימום
10	9.97	מקסימום

⁶ על פי עשירון הטיפול של אגף שח"ר, כל בתי הספר מדורגים על סולם מ-1 עד 10. בעשירון 1 מדורגים בתי הספר המבוססים ביותר, ואילו בעשירון 10 מדורגים בתי הספר בעלי עומק הטיפול הרב ביותר.

חשוב לשים לב!

- ▲ המורים וההורים שרואיינו בסקר הטלפוני בסוף שנת הלימודים תשס"ז נדגמו באופן אקראי, מייצג ובלתי תלוי (כלומר הם לא בהכרח השתייכו לאותם בתי ספר).
- ▲ בסוף שנת הלימודים תשס"ז, המורים וההורים שנבחרו להשיב בסקר הטלפוני עלו באופן אקראי ובלתי תלוי במדגמים של המדידות הראשונה והשנייה, שנעשו בשנת הלימודים תשס"ו.
- ▲ מכיוון שמספר המפקחים אשר היו מעורבים בהטמעת הרפורמה הוא יחסית נמוך, לאורך הדוח עמדתם של המפקחים בנושאים השונים אינם מוצגים בערכים מספריים אלא בתיאור המגמה המסתמנת בלבד.

פירוט הממצאים

מחקר הערכה זה משחזר, בסוף שנה"ל תשס"ז, את פעולת ההערכה שנעשתה בסוף שנת ההפעלה הראשונה של יישום שלב א' של התכנית הלאומית (סוף שנה"ל תשס"ו). המחקר בודק בפרספקטיבה של שנתיים עמדות, רשמים ושביעות רצון מהתכנית, מאופן יישומה הלכה למעשה ומהשפעותיה על התלמידים ועל בעלי התפקידים השונים.

לשם קבלת תמונת מצב מלאה ומייצגת, נעשה בסוף שנה"ל תשס"ז שימוש בשיטת הערכה כמותית: במסגרת ההערכה נסקרו טלפונית ביוני-יולי 2007 400 מורים, 1,200 הורים, 146 מנהלים ו-36 מפקחים כוללים.

להלן פירוט הממצאים העיקריים. במסגרת הירוקה מודגשים הבדלים ומגמות שינוי משנת היישום הראשונה (תשס"ו) לשנת הלימודים תשס"ז, ואילו במסגרת האפורה מודגשים הבדלים בין מרואיינים ממגזר דוברי העברית לבין מרואיינים ממגזר דוברי הערבית.

אילו רכיבים יושמו בשנים תשס"ו-תשס"ז

בטבלה הבאה מוצג שיעור בתיה"ס (באחוזים) שבהם יושם כל רכיב ב-2006 וב-2007 (על סמך דיווחי מנהלים):

לוח 3: אילו רכיבים יושמו בתשס"ו ותשס"ז

שנת הלימודים 2006	שנת הלימודים 2007	
כמעט כל בתי הספר	כמעט כל בתי הספר	יום לימודים ארוך
כ-90%	כמחצית	שבוע לימודים של 5 ימים
כל בתי הספר	כל בתי הספר	פיצול כיתות א'-ב'
כ-80%	כ-65%	מפעל הזנה
כ-80%	כרבע	ששי-חופשי-פעיל

השינויים הבולטים בין השנה הראשונה לשנה השנייה: ירידה חדה בשיעור בתי הספר שבהם הופעל שבוע לימודים של 5 ימים ושישי-חופשי-פעיל.

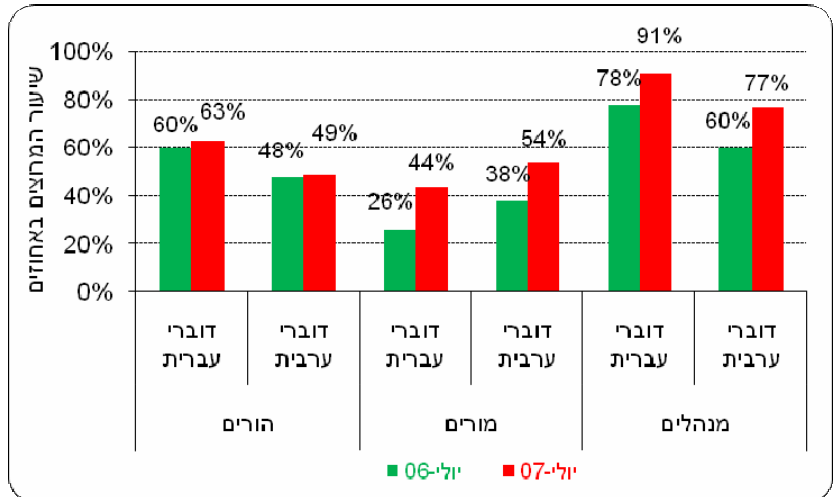
שביעות הרצון מיישום התכנית על פי בעלי תפקידים שונים

שביעות רצון כללית - בין תשס"ז לתשס"ז: חל שיפור בשביעות הרצון של מורים ומנהלים בשנת היישום השנייה, בהשוואה לראשונה. נוסף על כך, בסוף השנה השנייה שיעור נמוך יותר של מורים מעוניינים לחזור למצב שהיה בביה"ס לפני יישום התכנית. לעומת אלה, בעמדתם של הורים לא חל שינוי, אם כי יותר הורים מדווחים בתשס"ז כי יום הלימודים הארוך נוח להם.

שביעות רצון כללית - במגזר דוברי העברית בהשוואה למגזר דוברי הערבית: ההורים והמנהלים במגזר דוברי העברית שבעי רצון יותר מעמיתיהם במגזר דוברי הערבית. לעומת זאת המורים במגזר דוברי הערבית מרוצים יותר מעמיתיהם במגזר דוברי העברית ומעוניינים פחות לחזור למצב הקודם בביה"ס. לפני יישום התכנית.

- מרבית מנהלי בתי הספר (87%) וההורים (59%) וכמחצית מהמורים היו שבעי רצון מיישום שלב א' של התכנית בסוף השנה השנייה ליישום התכנית. מרבית ההורים (כ-70%) מדווחים כי הפעלת יום הלימודים הארוך נוח להם וכי ילדם שבע רצון מפעילויות ההעשרה בבית הספר (75%).

תרשים 1: אחוז העונים שהם מרוצים מיישום התכנית:

- גם בשנת היישום הראשונה וגם בשנייה, מרבית המרואיינים סברו כי אין לבטל את התכנית, אלא יש להמשיך ביישומה תוך העמקתה, הרחבתה ושיפורה.

לוח 4: מה צריך לעשות בעתיד – לדעת הורים, מורים ומנהלים:

במגזר דוברי הערבית			במגזר דוברי העברית			עיתוי המדידה	אפשרויות לעתיד
מנהלים	מורים	הורים	מנהלים	מורים	הורים		
90%	69%	65%	90%	60%	71%	06 יולי	להמשיך בתכנית, להעמיק ולשפר
87%	78%	64%	89%	67%	71%	07 יולי	
0%	0%	3%	4%	4%	5%	06 יולי	להשאיר את המצב כמו שהוא היום
0%	4%	7%	7%	2%	11%	07 יולי	
10%	31%	32%	6%	36%	24%	06 יולי	לחזור למה שהיה בביה"ס לפני התכנית
13%	18%	30%	4%	31%	18%	07 יולי	

- שביעות הרצון של המפקחים:** כמעט כל המפקחים (כ-90%) הביעו שביעות רצון מהתכנית וסברו כי יש להמשיך ולהעמיק את יישומה.

אופן המשך יישומה של הרפורמה – השאלה הפתוחה

- מי שציינו כי צריך "להמשיך בביצוע הרפורמה, להעמיק, להרחיב או לשפר אותה" נשאלו באמצעות שאלה פתוחה: "מה צריך לעשות?" התקבל מגוון רב של תשובות, ובקרב כל הקהלים בלט נושא אחד: "שיפור התשתיות הפיזיות". להלן הנושאים הנוספים שעלו:

מורים

- ▶ העלאת שכר המורים / תגמול בעבור שעות הרפורמה
- ▶ הרחבת פיצול הכיתות לשכבות נוספות או הקטנת מספר התלמידים בכיתות
- ▶ שיפור מפעל ההזנה

מנהלים

- ▶ יותר אוטונומיה למנהלים בנושאים שונים / יותר סמכות למנהלים
- ▶ הגדלת התקציבים / המשאבים ליישום הרפורמה, העברתם ישירות לבתי הספר ולא לרשויות
- ▶ תגמול נאות של המנהלים ושל המורים, הגדלת משרת המורה / מספר שעות המורה
- ▶ פיצול כיתות – הרחבה גם לכיתות גבוהות יותר או לחלופין הקטנת מספר התלמידים בכל הכיתות

הורים

- ▶ הרחבה והוספה של פעילויות העשרה במסגרת יום הלימודים הארוך / יותר חוגים
- ▶ שיפור מפעל ההזנה
- ▶ יותר עזרה של המורים לתלמידים בהכנת שיעורי הבית בסוף יום הלימודים הארוך
- ▶ הקטנת מספר התלמידים בכיתות
- ▶ שיפור איכות ההוראה

■ הרכיבים המוצלחים ביותר:

1. **פיצול כיתות א'-ב'**: לדעת מרבית המרואיינים (81% מהמנהלים ו-54% מהמורים), רכיב זה יושם בהצלחה הרבה ביותר. זה, לדעתם, גם הרכיב החשוב ביותר לתועלת בית הספר (93% מהמנהלים ו-67% מהמורים).
2. **הפעלת יום לימודים ארוך**: מנהלים סבורים שזה הרכיב השני המוצלח ביותר, אם כי הוא זכה למספר קטן בהרבה של "מצביעים" (36% מהמנהלים). כמחצית מההורים סבורים דווקא שיום הלימודים הארוך הוא הרכיב הראשון המוצלח ביותר.
3. **מתן ארוחת צהריים**: הורים ומורים סבורים כי זה הרכיב השני המוצלח ביותר (28% מהמורים וכשליש מההורים). לדעת המורים רכיב זה הוא השני בחשיבותו לתועלת בית הספר.

■ הרכיבים הפחות מוצלחים מכולם:

4. **מפעל ההזנה**: עומד בראש רשימת המושמצים על ידי מנהלים.
5. **הפעלת שישי חופשי פעיל (שח"ף)**: הרכיב השני הפחות מוצלח לדעת הורים ומנהלים.
6. **יום לימודים ארוך**: עומד בראש רשימת המושמצים על ידי מורים.

אופן ניצול השעות שהוקצו לתכנית והארכת יום הלימודים

- השתתפות ביום לימודים ארוך: בכל בתיה"ס המיישמים את שלב א' של התכנית, בשנות הלימודים תשס"ו ותשס"ז הופעל יום לימודים ארוך עד השעה 15:00 או 16:00. מרבית ההורים (93%) מדווחים כי ילדם השתתף ביום לימודים ארוך 4 - 5 ימים בשבוע.

אופן ניצולן של שעות התכנית - במגזר דוברי

העברית בהשוואה למגזר דוברי הערבית:

מנהלים במגזר דוברי העברית מדווחים על הקצאת יותר שעות לתגבור לימודים בהשוואה למנהלים במגזר דוברי הערבית, אף שהיו מעדיפים חלוקה שווה בין תגבור להעשרה. שיעור גבוה יותר של מנהלים במגזר דוברי הערבית מעוניינים להפנות להעשרה את כל השעות או את רובן.

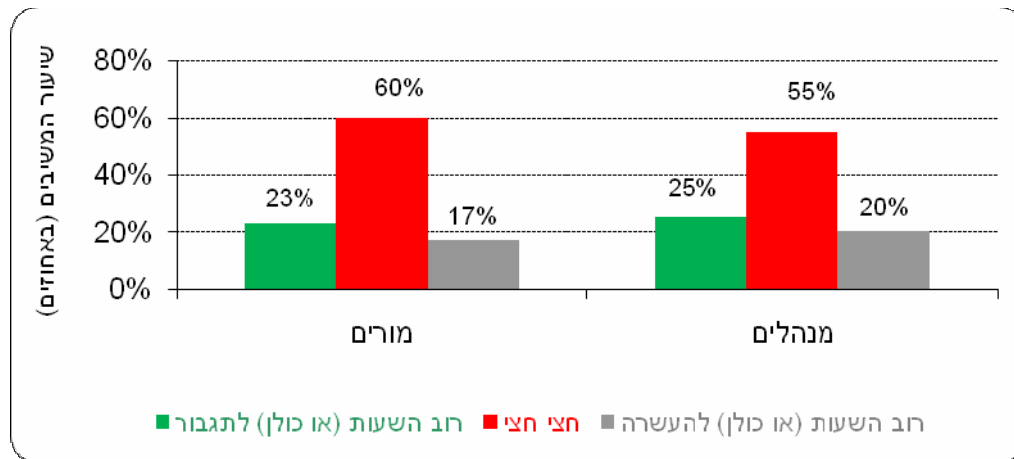
אופן ניצולן של שעות התכנית - בין תשס"ו

לתשס"ז: באופן כללי, משנת היישום הראשונה לשנייה לא חלו שינויים בהיקף ההפעלה של יום הלימודים הארוך, בשיעור התלמידים המשתתפים בו או בהקצאת שעות למורים להשגחה על התלמידים בעת ארוחת הצהריים. מנגד, מנהלי בתי ספר מדווחים על הפניית שעות רבות יותר מתקציבי התכנית להפעלת שעות רוחב לשם פיצול כיתות א'-ב' וכיתות אחרות.

להלן נתונים על אודות אופן ניצול השעות האפקטיביות (הכוונה לשעות המוקצות מהתקציב השקלי של התכנית) בשנה"ל תשס"ז:

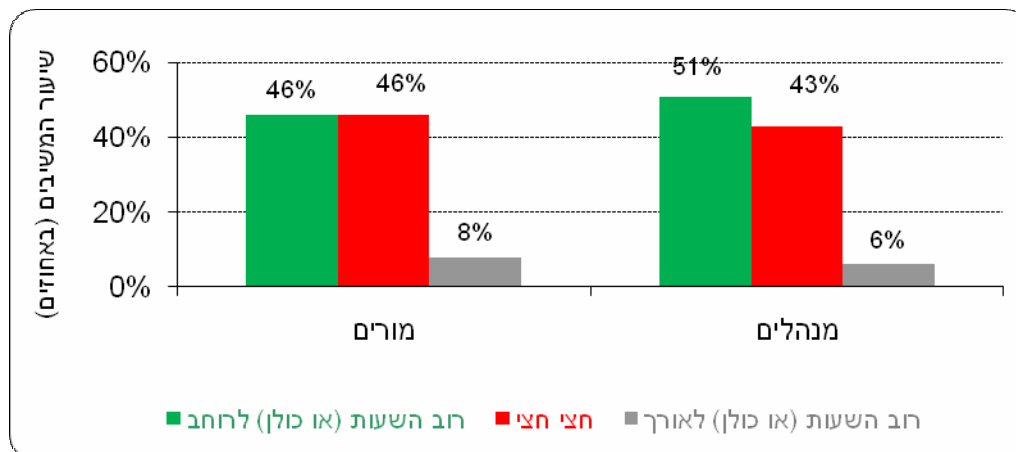
- חלוקה בין העשרה לתגבור לימודים: 38% ממנהלי בתיה"ס מדווחים כי רוב השעות האפקטיביות (או כולן) מנוצלות לתגבור לימודים, 38% מדווחים על חלוקה שווה בין שעות העשרה לבין תגבור לימודים, וכ-25% מדווחים כי כל השעות או רובן מנוצלות לתכניות העשרה. נמצא שיותר ממחצית המנהלים והמורים (כ-60%) סבורים כי מודל ההפעלה הרצוי הוא חלוקה שווה בין שעות העשרה לבין שעות תגבור.

תרשים 2: מהי החלוקה הרצויה של השעות האפקטיביות בין תכניות העשרה לבין תגבור לימודים

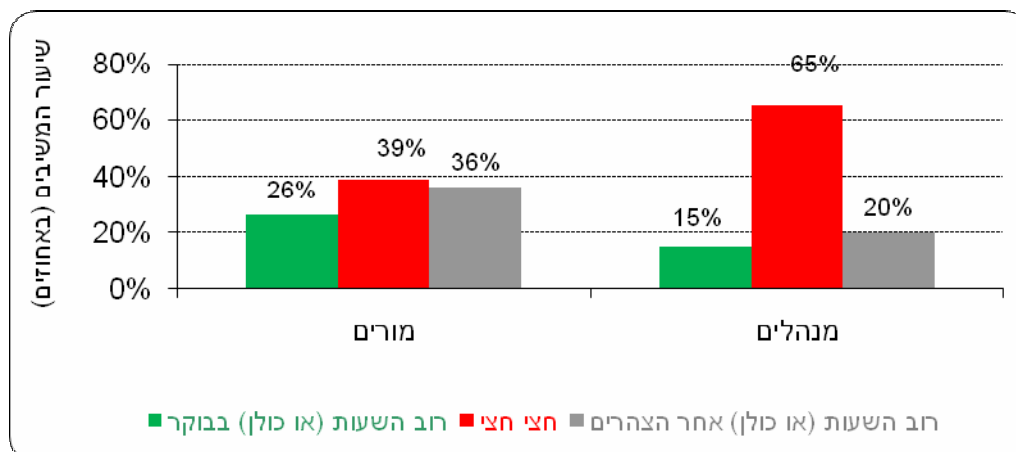
- חלוקה בין שעות ארוך לשעות רוחב: הנתונים מלמדים כי מרבית המנהלים מקצים יותר שעות רוחב משעות ארוך או מקפידים על חלוקה שווה ביניהן. 45% ממנהלי בתיה"ס מדווחים כי רוב השעות האפקטיביות או כולן מנוצלות לשעות רוחב; 30% מדווחים על חלוקה שווה בין שעות רוחב לבין שעות ארוך, וכ-25% מדווחים כי כל השעות או רובן מנוצלות לשעות ארוך. ייתכן שתמונת מצב זו נובעת מהעובדה ששיעור גבוה של בתי הספר המיישמים את התכנית נהנים גם ממשאבי תקן של יוח"א (יום חינוך ארוך). בסופו של דבר, נראה כי חלוקת שעות שווה בין שעות רוחב לאורך, או הקצאה גבוהה יותר לשעות רוחב, הן המודלים הרצויים לדעת מרבית המרואיינים (מנהלים ומורים).

תרשים 3: החלוקה הרצויה של השעות האפקטיביות בין שעות אורך לשעות רוחב

- ניצול השעות האפקטיביות בשעות הבוקר או בשעות אחר הצהריים:** בסך הכול ניכרת התאמה בין הרצוי למצוי בנוגע לשאלה מתי להפעיל את השעות האפקטיביות בתוך יום הלימודים. **מרבית המנהלים (61%) דואגים לפזר את השעות האפקטיביות לאורך יום הלימודים (בבוקר ואחה"צ), ולדעת מרביתם זה מודל ההפעלה הרצוי.** כרבע מהמנהלים מדווחים שכל (או רוב) השעות האפקטיביות מנוצלות משעות הצהריים ואילך, ו-16% מהמנהלים מדווחים על ניצול כל (או רוב) השעות האפקטיביות בשעות הבוקר. לעומת המנהלים, שיעור גבוה יותר של מורים סבורים שיש לנצלן בשעות אחר הצהריים (36% מהמורים).

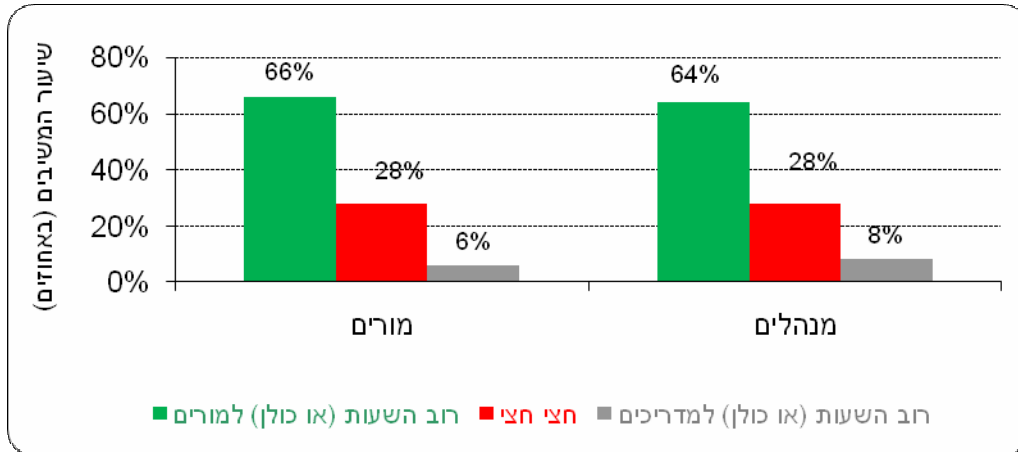
תרשים 4: החלוקה הרצויה של השעות האפקטיביות בין שעות הבוקר לבין שעות אחה"צ

כוח אדם בהפעלת יום לימודים ארוך ושיקולים בבחירתו

- חלוקה בין מורים מוסמכים לבין מדריכים חיצוניים: מרבית מנהלי בתי"ס (61%) מדווחים כי בכל השעות (או ברובן) הם מעסיקים מורים מוסמכים מהצוות. שיעור דומה של מנהלים מדווחים כי זה המצב הרצוי. גם מרבית המורים (67%) סבורים כי יש להקצות את כל השעות למורים מוסמכים, או את רובן. בסופו של דבר, רק כ-20% מהמנהלים מדווחים כי בכל (או ברוב) השעות הם מעסיקים מדריכים חיצוניים, ו-20% נוספים מדווחים על חלוקה שווה בין מורים מוסמכים לבין מדריכים חיצוניים.

תרשים 5: החלוקה הרצויה של השעות האפקטיביות בין מורים מוסמכים למדריכים חיצוניים

הרמה המקצועית של המדריכים - בין תשס"ו לתשס"ז:

במחקר הערכה האיכותני שבוצע בסוף שנת היישום הראשונה, מנהלים רבים היו שותפים לביקורת על רמתם המקצועית הנמוכה, יחסית, של מדריכים, על חוסר ניסיונם החינוכי ואי-יכולתם להשליט משמעת, על מחויבותם הנמוכה (תחלופה והיעדרות גבוהה) ועל שאינם "מחוברים" או לא מכירים את רוח בית הספר ואת נוהליו. נראה כי בסוף שנת היישום השנייה חל שיפור משמעותי בחוות הדעת של המנהלים כלפי מדריכים. יתכן כי בשנה השנייה הופקו לקחים ושונה היחס בין העסקת מדריכים חיצוניים לבין מורים מוסמכים (לטובת האחרונים) או שמנהלים היטיבו בשנה השנייה להכיר ולמייין את כוח האדם החיצוני הדרוש להם להפעלת התכנית. מכל מקום מרבית מנהלי בתי הספר סבורים כי רמתם המקצועית של המדריכים טובה, וכך מידת השליטה שלהם על התלמידים ומידת המחויבות האישית שלהם כלפי עבודתם.

הרמה המקצועית של המדריכים - במגזר דוברי העברית

בהשוואה למגזר דוברי הערבית: שביעות הרצון של מנהלים במגזר דוברי העברית מהמדריכים החיצוניים גבוהה במקצת בהשוואה לעמיתיהם במגזר דוברי הערבית.

- השתלבות מורים מן הצוות בתכנית: מרבית המורים (93%) שוהים בבית"ס עד סופו של יום הלימודים הארוך לפחות יום אחד בשבוע (29 ש"ש בממוצע). מרביתם (60%) מדווחים כי מאז יישום התכנית הם שוהים יותר זמן בבית הספר, אם כי בפועל השתלבו 55% מהמורים בשעות התכנית (מעבר לשעות התקן של משרד החינוך הרגילות).

- תגמול המורים: מחצית מהמורים מדווחים כי הכנסתם עלתה בעקבות התכנית (עשירית דיווחו על עלייה ניכרת), ומחצית סבורים שהשכר בגין התכנית הוגן.

- תגמול המנהלים: הפעלת התכנית, ובעיקר יום הלימודים הארוך על כל מורכבויותיו, הטילה מעמסה על כתפיהם של מנהלי בתי הספר. ואכן, מרביתם (87%) מדווחים כי העומס המוטל על כתפיהם גבר במידה רבה. גם בהשוואה לשנת היישום הראשונה, טוענים לא מעט מנהלים (43%), גבר העומס

בשנת היישום השנייה. גם בתשס"ו וגם בתשס"ז נשארו מרביתם (93%) בבית הספר עד סופו של יום הלימודים הארוך 5 - 6 ימים בשבוע (49 ש"ש בממוצע במגזר דוברי העברית ו-46 ש"ש במגזר דוברי

הערבית). אמנם כ-60% מהמנהלים ציינו שהכנסתם עלתה בעקבות השינויים במערכת החינוך, אך רובם (כ-90%) קבלו על שהתגמול שקיבלו בגין הפעלת התכנית אינו הוגן ואינו משקף את המאמץ שנדרש מהם במרוצת השנה.

השתלבות מורים בתכנית ותגמולם - במגזר דוברי העברית בהשוואה למגזר דוברי הערבית: שיעור גבוה יותר של מורים במגזר דוברי העברית מדווחים על שהייה בביה"ס עד סוף יום הלימודים לפחות יום אחד בשבוע (95% בהשוואה ל-85% בהתאמה), ובממוצע שבועי - כ-30 ש"ש במגזר דוברי העברית ו-28 ש"ש במגזר דוברי הערבית; עם זאת, שיעור גבוה יותר של מורים ממגזר דוברי הערבית משתלבים בשעות התכנית (64% בהשוואה ל-51%) ומדווחים כי הכנסתם עלתה בעקבות הפעלת התכנית (67% בהשוואה ל-44% בהתאמה). בהתאם לכך, שיעור המורים במגזר דוברי הערבית הסבורים כי התגמול הוגן גבוה משיעורם במגזר דוברי העברית (57% לעומת 49%).

השתלבות מורים בתכנית ותגמולם - בין תשס"ו לתשס"ז: בשנת היישום השנייה שהו המורים כשעה אחת בממוצע יותר בביה"ס בהשוואה לשנת היישום הראשונה, ושיעור גבוה במעט של מורים מדווחים בשנה השנייה על השתלבות בשעות הרפורמה. בהתאם לכך, שיעור גבוה יותר של מורים מדווחים על עלייה בשכרם (50% בהשוואה ל-40%), והם שבעי רצון יותר מהתגמול שהם מקבלים בגין הפעלת התכנית (בתשס"ז 50% סבורים כי התגמול הוגן בהשוואה ל-38% בתשס"ו).

- **עמדתם של מפקחים בדבר כוח אדם ביום הלימודים הארוך:** מרבית המפקחים שותפים לדעתם של מנהלים ומורים כי יש להשתמש ברוב (או בכל) המשאבים המיועדים להפעלת יומל"א לשם העסקת מורים מוסמכים (במקום מדריכים חיצוניים), אף שמרביתם סבורים כי יומל"א מגביר את עייפות המורים, מעלה מאוד את העומס המוטל על כתפיהם וגורם לשחיקה רבה יותר.

מגמות שינוי בתפיסת השפעתה של התכנית על היבטים שונים בחיי ביה"ס - בין תשס"ו לתשס"ז:

הישגים לימודיים: חל שיפור מובהק לטובה בעמדתם של מנהלים ומורים בנוגע להשפעת התכנית על הישגים לימודיים של כלל התלמידים (37% מהמורים בתשס"ז סבורים שלתכנית יש השפעה בהשוואה ל-23% מהמורים בתשס"ו), ובעיקר על הישגי התלמידים המתקשים שאינם תלמידי שילוב (46% מהמורים בתשס"ז לעומת 34% בתשס"ו).

הנאה וכיף של התלמידים בבית הספר: משנת היישום הראשונה לשנייה חל שיפור מובהק לטובה בעמדתם של מנהלים ומורים (לא של הורים) בנוגע להשפעת התכנית על הנאה והכיף של התלמידים בביה"ס.

השתתפות מורים בהשתלמויות: על פי מורים ומנהלים פחתה בשנת היישום השנייה ההשפעה השלילית של התכנית על השתתפות מורים בהשתלמויות, אם כי כ-30% מהמנהלים והמורים עדיין סבורים כי לתכנית השפעות שליליות על השתתפות המורים בהשתלמויות.

- השפעות יום הלימודים הארוך על פי דיווחי מנהלים, מורים והורים**
- גם בסוף שנת היישום הראשונה וגם בסוף השנייה נשאלו המרואיינים בראיונות הטלפוניים כיצד השפיע יום הלימודים הארוך על היבטים שונים בחיי התלמידים ובית הספר. **במרבית התחומים נחלקו הדעות בין מי שלא ראו כל השפעה לתכנית שיושמה, לבין אחרים שהבחינו בהשפעות חיוביות. בנושאים מסוימים ציינו כל המרואיינים שיפור מובהק לטובה.** רק בכמה מן הנושאים גברו הדעות בדבר השפעותיה השליליות של הארכת יום הלימודים, כפי שיפורט להלן:
- **העשרת תחומי הידע של התלמידים:** מרבית המנהלים (88%), המורים (62%) וההורים (57%) סבורים כי לתכנית השפעה חיובית על העשרת תחומי הידע של התלמידים בנושאים שמחוץ לתכנית הלימודים. כמו כן, מרבית המנהלים (68%) סבורים כי התכנית הרחיבה את אפשרויות הבחירה של תלמידים בין נושאי

לימוד שונים. מרבית המורים (64%) וכמחצית מההורים סבורים כי לא חל שינוי בנושא זה.

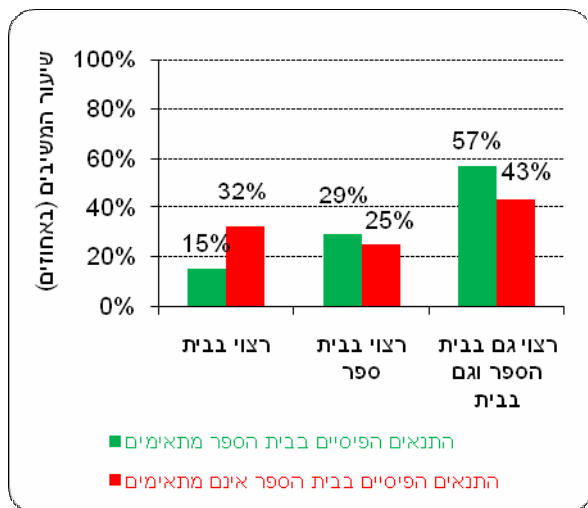
■ **הישגים לימודיים:** בשנת היישום השנייה, מרבית מנהלי בתי הספר (67%) סבורים כי לתכנית השפעה חיובית על הישגי התלמידים בלימודים וכן על הישגי התלמידים המתקשים שאינם תלמידי שילוב (68%). לעומתם, רק מקצת המורים וההורים (37% ו-29% בהתאמה) סבורים שלתכנית השפעה חיובית על הישגי התלמידים.

■ **שיעורי בית:** רק מעטים מהמנהלים (28%) וכחמישית מהמורים וההורים סבורים שלתכנית השפעה חיובית על הכנת שיעורי בית. בנושא זה לא חל שינוי משנת היישום הראשונה לשנייה.

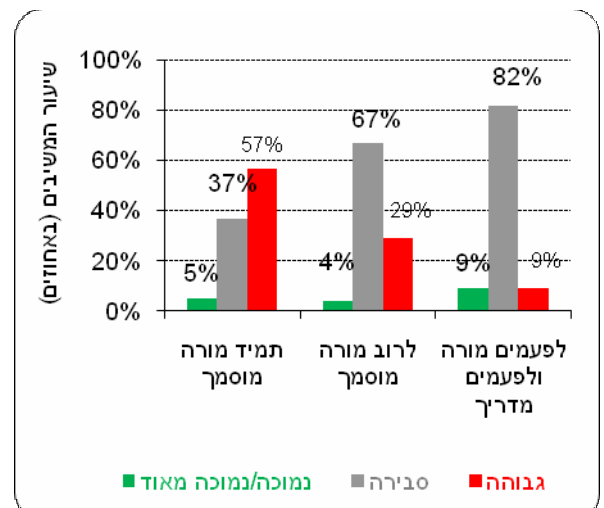
על פי המורים, הכנת שיעורי הבית נחלקת בפועל בין ביה"ס לבין הבית פחות או יותר שווה בשווה - כשליש מהמורים מדווחים כי התלמידים מכינים בבית כמעט את כל שיעורי הבית, שלישי מהמורים מדווחים על הכנתם בבית הספר, ושליש מדווחים על הכנת שיעורי הבית גם בבית וגם בביה"ס. לעומתם, מחצית מההורים מדווחים על הכנת רוב שיעורי הבית בביה"ס. כמעט כל המורים (93%) מדווחים שתמיד או עפ"י מורה מוסמך מנחה את הכנת שיעורי הבית, ומרביתם (87%) סבורים כי איכות הכנת שיעורי הבית סבירה עד גבוהה (43% מדווחים על איכות גבוהה). נמצא שלפי תפיסת המורים, איכות ההכנה של שיעורי הבית גבוהה יותר כאשר תמיד מורה מוסמך מנחה את התלמידים בהכנתם, כפי שאפשר לראות בתרשים 6 שלהלן.

נוסף על כך, כמחצית מהמורים וההורים (55%) סבורים כי התנאים בביה"ס אינם מתאימים להכנת שיעורי בית. אולם לטענתם רצוי שהתלמידים יכינו את שיעורי הבית גם בבית וגם בבית הספר (47% מהמורים) או רק בבית הספר (27% מהמורים). רק מעטים מהם סבורים שרצוי כי התלמידים יכינו את שיעורי הבית רק בביתם. נמצא כי המורים הסבורים שהתנאים הפיזיים בביה"ס אינם מתאימים לשהיית תלמידים אחה"צ, מעדיפים שהתלמידים יכינו את שיעורי הבית בביתם. כך אפשר לראות בתרשים 7 שלהלן.

תרשים 7: הקשר בין התנאים הפיזיים להכנת שיעורי הבית בביה"ס לבין המקום הרצוי להכנת שיעורי הבית - על פי תפיסת המורים

תרשים 6: הקשר בין "מי מנחה את התלמידים" לבין "איכות ההנחיה" על פי תפיסת המורים

■ **איכות ההוראה:** גם בנושא זה, הדעות בדבר השפעת יום הלימודים הארוך היו חלוקות. רבים מהמוראיינים לא הבחינו בשלב זה בהשפעה כלשהי; אחרים הצביעו על השפעה חיובית בציינם כי שעות התכנית אפשרו יותר מבעבר הוראה בקבוצות קטנות ופניות רבה יותר של מורים לביצוע הערכות לימודיות, לאיתור "מקומות חלשים" ולתגבור. בסופו של דבר, רק מעטים מהמוראיינים דיווחו על השפעות שליליות. כרגיל, עמדתם של המנהלים חיובית במידה ניכרת מעמדתם של המורים.

פערים בתפיסת השפעתה של התכנית על היבטים שונים בח"י ביה"ס - במגזר דוברי העברית לעומת מגזר דוברי הערבית:

ככלל, אפשר לומר כי בנוגע למספר לא מבוטל של תחומים שנבדקו בסקרים, עמדתם של מורים ומנהלים במגזר דוברי הערבית חיובית יותר מעמדת עמיתיהם במגזר דוברי העברית, ומנגד - הורים במגזר דוברי הערבית ביקורתיים יותר מעמיתיהם במגזר דוברי העברית. מגמה זו באה לידי ביטוי בתפיסת השפעתה של התכנית על התחומים הבאים:

1. העשרת תחומי הידע והרחבת אפשרויות הבחירה
  2. יחסי מורים-תלמידים
  3. הנאה וכיף של התלמידים בבית הספר
  4. איכות ההכנה של שיעורי הבית
- גם בנושאים נוספים ניכרת תפיסה חיובית יותר של המנהלים והמורים מגזר דוברי הערבית, בהשוואה לעמיתיהם במגזר דוברי העברית (נושאים אלה לא נכללו בסקרי ההורים):
5. מצבם הלימודי, החברתי והרגשי של תלמידי שילוב
  6. שיפור באיכות ההוראה כפי שהיא משתקפת בנושאים הבאים: ביצוע הערכות לימודיות, תגבור תלמידים מתקשים, היערכות מורים והכנה לקראת שיעורים, עבודה משותפת של צוותי מורים בין-מקצועיים, תיאום ועדכון בין מורים בדבר מצבם של תלמידים ופיתוח תכניות לימודים בית-ספריות.
  7. שיפור בשביעות הרצון ממעמד המורה ובמוטיבציה שלו לבצע את עבודתו
- לעומת כל הנושאים הללו, מנהלים, הורים וגם מורים במגזר דוברי הערבית סבורים יותר מעמיתיהם במגזר דוברי העברית כי לתכנית השפעה שלילית על עייפות התלמידים ועל רמת האלימות.

■ **יחסי מורים-תלמידים: יותר ממחצית המנהלים (57%) וכמחצית מהמורים סברו כי לתכנית השפעה חיובית בכל הנוגע להקדשת זמן אישי של המורים לתלמידים.** כמחצית מההורים לא סברו כי לתכנית יש השפעה בסוגיה זו.

■ **אווירה, אקלים ואלימות:** הדעות בדבר השפעתה של התכנית על ההנאה והכיף של התלמידים בבית הספר חלוקות. מרבית המנהלים (65%) ומחצית מההורים סבורים כי לתכנית השפעה חיובית, לעומת כשליש מהמורים (מחצית מהמורים סבורים דווקא שהתלמידים פחות נהנים בבית הספר מאז יישום התכנית). מנגד, מרבית המרואיינים סבורים כי לתכנית השפעה שלילית על עייפות התלמידים (כ-60% מהמנהלים וההורים ו-85% מהמורים). מרבית המרואיינים סבורים כי לתכנית אין כל השפעה על רמת האלימות בבתי הספר, אולם עדיין שיעור לא מבוטל של מרואיינים סבורים שלתכנית השפעה שלילית על האלימות בבתי הספר (28% מהמנהלים, 45% מהמורים ו-30% מההורים). מכל מקום, מורים ראו בתחום זה יותר בעיות מהורים וממנהלים.

■ **השפעות התכנית על תלמידי השילוב:** עמדתם של מנהלים, הורים ומורים נחלקות בין מי שרואים השפעה חיובית לבין מי שאינם רואים כל השפעה. עמדתם של מנהלים והורים חיובית משל מורים. פער זה נכון גם בנוגע לעמדתם של מנהלים בדבר השתלבותם החברתית של תלמידי השילוב.

■ **השפעות על הצוות הבית-ספרי:** כרגיל, הסקרים הצביעו על עמדות חיוביות יותר של מנהלים בהשוואה למורים. אשר להשפעת התכנית על מעמד המורה, מרבית המרואיינים סבורים כי לא חל שינוי; אשר להשפעת התכנית על המוטיבציה של מורים לבצע את עבודתם, עמדתם של המנהלים חיובית משל המורים - 44% מהמנהלים סבורים כי לתכנית השפעה חיובית, לעומת כ-30% מהמורים. אשר להשפעת התכנית על תחושת העייפות והשחיקה בקרב המורים נמצא כי מרבית

המרואיינים (59% מהמנהלים ו-55% מהמורים) סבורים שלתכנית השפעה שלילית. בדומה לכך, מרבית המרואיינים (78% מהמנהלים ו-60% מהמורים) מצביעים על השפעה שלילית בכל הנוגע לעומס המוטל על

כתפי המורים. כמחצית מהמרוואיינים (42% מהמנהלים וכ-50% מהמורים) אינם סבורים שלתכנית יש השפעה כלשהי על השתתפות מורים בהשתלמויות.

יתכן שהעומס הרב המוטל על כתפי המורים קשור בעובדה שמספר שעות שהייתם בבית הספר גדל בעקבות יישום התכנית, בלי שחל שינוי מהותי במבנה המשרה שלהם. יוצא שמרבית המורים מבצעים את רוב המטלות שלהם (או את כולן) בבית, אחרי שובם מבית הספר. 42% מהמורים מדווחים כי בעקבות יישום התכנית יש להם פחות זמן לפעילויות הכנה ולפגישות אישיות עם תלמידים.

מרבית המנהלים והמורים מדווחים כי בעקבות יישום התכנית גבר העומס על כתפיהם. בנושא זה לא חל שיפור בשנת היישום השנייה בהשוואה לראשונה.

- עמדתם של מפקחים בדבר הפעלת יום לימודים ארוך (יומל"א):** בדומה לעמדתם של מנהלי בתי"ס, ואף יותר, עמדתם של מפקחים בנוגע להשפעות יומל"א, חיובית במידה ניכרת - מרביתם סבורים כי לתכנית השפעות חיוביות על העשרת הידע של התלמידים, על הישגים לימודיים, על הזמן האישי שמורים מקדישים לתלמידים, ובעיקר על תגבור תלמידים מתקשים ועל ההנאה והכיף של תלמידים בביה"ס. נוסף על אלה, מרבית המפקחים סבורים כי לתכנית השפעות חיוביות גם על הכנת שיעורי בית ועל המוטיבציה של מורים לבצע את עבודתם (אף שמרבית המנהלים והמורים אינם שותפים לדעה זו).

פיצול כיתות א'-ב' בהוראת מיומנויות היסוד

- בשתי שנות הפעלתה של התכנית, ברובם המכריע של בתי הספר יושם פיצול כיתות א'-ב' לקבוצות למידה קטנות (או נוספה מורה לכיתה במקצועות היסוד), והדבר נתפס כנקודת החוזק הבולטת של התכנית.**
- ההשפעה החיובית של פיצול כיתות א'-ב', לדעת מרבית המרוואיינים, באה לידי ביטוי בזמן המוקדש לתלמידים, בהישגי התלמידים בכלל והתלמידים המשולבים והמתקשים בפרט, באפשרויות לתגבר תלמידים מתקשים, ובביצוע יותר הערכות לימודיות של המורה.**

פיצול כיתות א'-ב' - במגזר דוברי העברית
לעומת מגזר דוברי הערבית: בדרך כלל לא נמצאו הבדלים בין מורים, הורים ומנהלים במגזר דוברי הערבית לבין עמיתיהם במגזר דוברי העברית, למעט שיעור גבוה יותר של מורים במגזר דוברי העברית המדווחים על השפעה חיובית בכל הנוגע לתגבור תלמידים מתקשים שאינם תלמידי שילוב (94% מהמורים ממגזר דוברי העברית בהשוואה ל-70% מעמיתיהם במגזר דוברי הערבית).

פיצול כיתות א'-ב' - בין תשס"ו לתשס"ז: בדרך כלל לא חל שינוי בעמדתם של מורים ומנהלים משנת היישום הראשונה לשנייה, למעט עלייה בשיעור המנהלים המדווחים כי התכנית השפיעה באופן חיובי על ביצוע הערכות לימודיות בכיתה ע"י המורים (מ-70% מהמנהלים בתשס"ו ל-84% בתשס"ז). לעומת זאת חלה עלייה ניכרת בשביעות רצונם של הורים משנת היישום הראשונה לשנייה בסוגיות השונות הנוגעות לפיצול.

לוח 4: ההשפעה של פיצול כיתות א'-ב' בתחומים השונים

(שיעור המדווחים על השפעה חיובית)

במגזר דוברי הערבית			במגזר דוברי העברית			
הורים	מנהלים	מורים	הורים	מנהלים	מורים	
63%	97%	75%	75%	97%	88%	הקדשת זמן אישי לתלמידים ע"י המחנכות
64%	97%	75%	67%	99%	84%	הישגים לימודיים
	87%	90%		96%	89%	הישגי התלמידים המתקשים שאינם תלמידי שילוב
	82%	72%		80%	79%	הישגיהם של תלמידי השילוב בלימודים
	97%	74%		76%	74%	ביצוע הערכות לימודיות של תלמידים ע"י המורים
	95%	70%		98%	94%	תגבור תלמידים מתקשים שאינם תלמידי שילוב

פיצול כיתות א'-ב' - במגזר דוברי העברית

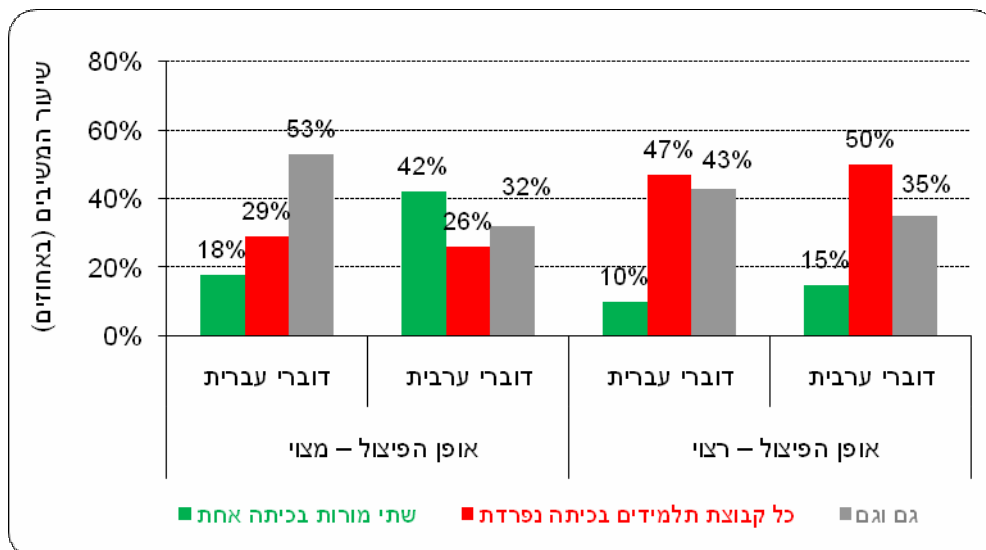
לעומת מגזר דוברי הערבית: במגזר דוברי

הערבית, שיעור המדווחים על הוראה בקבוצות בחלל כיתה אחד גבוה במידה ניכרת משיעורם במגזר דוברי העברית (46% בהשוואה ל-18% בהתאמה), ואילו שיעור המדווחים על מודל משולב נמוך יותר. עם זאת, כמעט כל המנהלים בשני המגזרים שותפים לדעה שהוראת הקבוצות בחלל כיתה משותף כל הזמן אינה רצויה.

- לשאלה באיזה אופן מפצלים את כיתות א'-ב', השיבו חמישית מהמורים ומנהלי בתי הספר כי שני מורים מלמדים בחלל כיתה אחד, רבע מהמורים ומהמנהלים השיבו כי הם מפצלים את הקבוצות לשתי כיתות נפרדות, ואילו כמחציתם השיבו שלעתים הם נוהגים כך ולעתים אחרת. **ניכר, אפוא, שמודל ההפעלה השכיח הוא מודל הפעלה משולב: גם שתי קבוצות באותה כיתה, וגם חלוקת הקבוצות לכיתות נפרדות.** זאת אפשר לראות בתרשים 8 שלהלן.

- משנשאלו המורים והמנהלים מהו מודל ההפעלה הרצוי, רק מיעוטם (5% מהמנהלים ו-12% מהמורים) טענו שרצוי כי שני מורים ילמדו בחלל כיתה אחד. מחציתם סבורים שעדיף מודל הפעלה משולב, ו-45% סבורים שיש לחלק תמיד את הקבוצות לחללים נפרדים.

תרשים 8: פיצול כיתות א'-ב' - הרצוי והמצוי

- עמדתם של מפקחים בדבר פיצול כיתות א'-ב': גם המפקחים שותפים לדעה שההשפעות של פיצול כיתות א'-ב' חיוביות מאוד.

המעבר ל-5 ימי לימודים והפעלת שח"ף - שישי חופשי פעיל

מעבר ל-5 ימי לימודים והפעלת שח"ף - בין תשס"ז

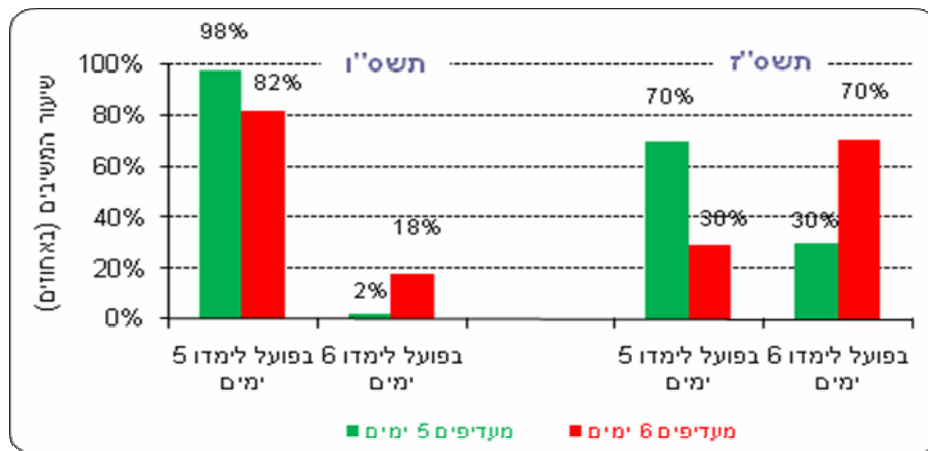
לתשס"ז: בהשוואה לשנת היישום הראשונה, שבה כמעט כל בתי הספר (91%) עברו ל-5 ימי לימודים בשבוע. בשנת היישום השנייה (תשס"ז) רק מחצית מבתי הספר פעלו במתכונת זו. בהתאם לכך חלה ירידה ניכרת בהפעלת שישי חופשי פעיל (שח"ף) משנת היישום הראשונה לשנה השנייה (מ-80% ל-25% מכלל בתי הספר).

- ניכרים הבדלים בין בתי הספר בכל הנוגע למספר ימי הלימודים בשבוע: במגזר דוברי הערבית המשיכו מרביתם (95%) לפעול במתכונת של 5 ימי לימודים בשבוע, ואילו במגזר דוברי העברית המשיכו במתכונת זו 43% מבתי"ס הממלכתיים ורק כ-25% מבתי"ס הממלכתיים-דתיים.
- הדעות בדבר מתכונת ההפעלה הרצויה לבתי הספר – 5 או 6 ימי לימודים בשבוע – חלוקות:

קצת יותר ממחצית המנהלים סבורים כי מתכונת של 5 ימים עדיפה, והשאר סבורים שדווקא מתכונת של 6 ימים עדיפה. בסופו של דבר, נראה כי בשנה"ל תשס"ז בחרו לעצמם מרבית בתי הספר את מתכונת ההפעלה

הרצויה והמתאימה להם, כפי שאפשר לראות בתרשים 9 (לעומת תשס"ו, שבה מרבית בתיה"ס לימדו במתכונת של 5 ימים, בין שהתאימה להם ובין שלא).

תרשים 9: שיעור בתי הספר שלימדו במתכונת של 5 או 6 ימים בשבוע לפי שנה ולפי העדפת מנהל

- **עמדתם של מפקחים בנוגע למתכונת שבוע הלימודים:** גם בקרב המפקחים הדעות חלוקות בנוגע למתכונת ההפעלה הרצויה – 5 או 6 ימי לימוד בשבוע. יותר ממחציתם סבורים כי עדיפה מתכונת של 6 ימים, ואילו השאר מעדיפים מתכונת של 5 ימים.

הזנה

מפעל ההזנה - במגזר דוברי העברית לעומת מגזר דוברי הערבית: בשתי שנות יישומה של התכנית, מפעל ההזנה מצומצם יותר בבתי"ס במגזר דוברי הערבית בהשוואה למגזר דוברי העברית: בשנה"ל תשס"ז ניתנו שירותי הסעדה ("קייטרינג") ב-78% מבתי"ס הממלכתיים ובכ-70% מהממלכתיים-דתיים במגזר דוברי העברית, ובשליש מבתי"ס במגזר דוברי הערבית. לא נמצאו הבדלים בין המנהלים בשני המגזרים בנוגע לשאלה אם סידורי ההזנה מספקים. לעומת זאת, דעתם של מורים והורים במגזר דוברי הערבית חיובית יותר בהשוואה לעמיתיהם במגזר דוברי העברית.

מפעל ההזנה - בין תשס"ו לתשס"ז: בהשוואה לשנת היישום הראשונה, שבה בכ-80% מבתי"ס ניתנה ארוחת צהריים לילדים באמצעות מה שנקרא "מפעל ההזנה", בשנת היישום השנייה (תשס"ז) ניתנה ארוחה בכ-64% מבתי הספר. משנת הלימודים תשס"ו לתשס"ז חלה בקרב המנהלים נסיגה ניכרת בתפיסת השפעתה החיובית של הארוחה או מידת היותה מספקת (מ-69% מהמנהלים בתשס"ו ל-48% בתשס"ז). לעומת זאת, בהתייחסותם של הורים לארוחת הצהריים חל שיפור מסוים.

- הדעות בדבר השפעתה של ארוחת הצהריים על האווירה בחברת הילדים חלוקות. כמחצית מהמורים, מההורים ומהמנהלים סבורים שהשפעתה חיובית.
- כמחצית מהמנהלים ו-58% מהמורים סבורים שסידורי ההזנה מספקים. שיעור ההורים הסבורים כך נמוך במעט (43%).
- **עמדתם של מפקחים בנוגע להזנה:** עמדת המפקחים בנוגע להשפעתה של ארוחת הצהריים על האווירה בחברת הילדים חיובית יותר בהשוואה לעמדות המנהלים, המורים והורים.

שיפור התשתיות הפיזיות בבתי הספר

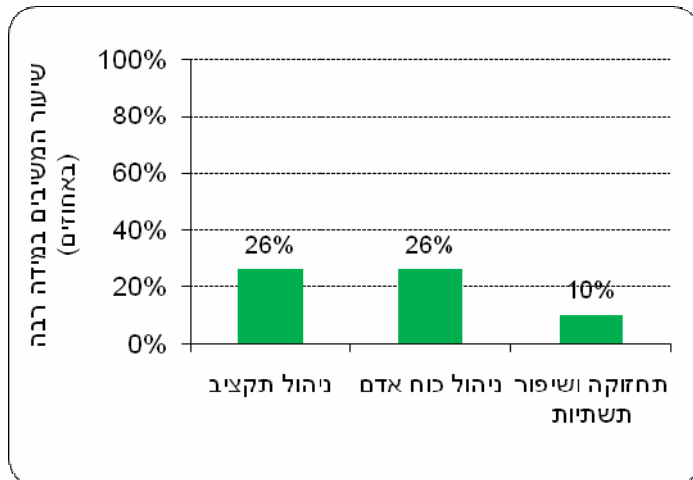
- כרבע מהמורים מדווחים כי יש להם פינות עבודה אישיות בבתי הספר (שיעור דומה במגזר דוברי הערבית והעברית).
- מרבית המנהלים והמורים (כ-60%) סבורים כי התנאים הפיזיים אינם מתאימים לשהייה ממושכת של תלמידים בבית הספר. עמדתם של מורים במגזר דוברי העברית חיובית יותר מעמדתם עמיתיהם במגזר דוברי הערבית.
- מגמות דומות נמצאו בנוגע להתאמת התנאים הפיזיים לשהייה ממושכת של מורים בבית הספר.
- עמדתם של מפקחים בנוגע לשיפור תשתיות פיזיות: כמחצית המפקחים סבורים כי התנאים הפיזיים בבית הספר אינם מתאימים לשהייה ממושכת של תלמידים ושל מורים.

שיפור התשתיות - בין תשס"ו לתשס"ז: בהשוואה לשנת היישום הראשונה, חלה בתשס"ז עלייה ניכרת (מ-12% ל-27%) בשיעור המורים המדווחים כי יש להם פינת עבודה אישית. זאת אף של-75% מהם עדיין אין פינת עבודה אישית.

חל שיפור ניכר בעמדתם של מורים בנוגע למידת התאמתם של התנאים הפיזיים לשהייה ממושכת של תלמידים (מ-23% מהמורים בתשס"ו ל-44% בתשס"ז)¹. אולם מרביתם עדיין סבורים שהתנאים אינם מתאימים לשהייה ממושכת.

מקומם של מפקחים כוללים ביישום התכנית הלאומית והאוטונומיה הבית-ספרית

תרשים 10 : שיעור המנהלים המדווחים על מעורבותם של מפקחים בהפעלת התכנית

- מידת מעורבותם של המפקחים בהפעלת התכנית בביה"ס: מרבית המנהלים מדווחים על מעורבות מועטה עד היעדר כל מעורבות בתחומים אלה, כפי שאפשר לראות בתרשים 10.
- הרחבת האוטונומיה הבית-ספרית: כמחצית ממנהלי בתי"ס מדווחים על הרחבת האוטונומיה שלהם בכל הנוגע לבניית מערכת שעות בית-ספרית, ניהול כוח אדם וניהול תקציב בית הספר. לעומת זאת רק 30% מדווחים על הרחבתה בתחום התחזוקה ושיפור התשתיות הפיזיות.

מעורבות הפיקוח והאוטונומיה הבית-ספרית - במגזר דוברי העברית לעומת מגזר דוברי הערבית: שיעור המנהלים במגזר דוברי הערבית המדווחים על מעורבותם של המפקחים גבוה יותר משיעורם בקרב עמיתיהם במגזר דוברי העברית. בהתאם לכך, שיעור המנהלים במגזר דוברי העברית המדווחים על הרחבת רבה של האוטונומיה בתחום ניהול התקציב גבוה משיעורם בקרב עמיתיהם במגזר דוברי הערבית (58% לעומת 37% בהתאמה).

- עמדתם של המפקחים בדבר האוטונומיה הבית-ספרית ומידת מעורבותם בהפעלת התכנית: דיווחי המפקחים בנוגע למעורבותם בהפעלת התכנית בבתי"ס שונה במובהק מדיווחי המנהלים. מרבית המפקחים מדווחים על מעורבות רבה, ואילו מרבית מנהלי בתי"ס מדווחים על מעורבות מועטה עד היעדר כל מעורבות מצד המפקחים בהפעלת התכנית בבית ספרם.

נספח 1: עיקרי הממצאים של הערכת שנת היישום הראשונה (סוף תשס"ו)⁷

מחקר הערכה זה נערך ע"י צוות ראמ"ה בראשותה של איילה קיסר-שוגרמן, בהשתתפות ד"ר אילה לוטן, דוד רטנר, רפי סמית ואולגה פניאל ובליוי מתודולוגי של ד"ר חגית גליקמן וד"ר טל רז.

- **שביעות רצון כללית:** בשורה התחתונה, ועל אף הקשיים המאפיינים יישום של מערך ארגוני מורכב בטווח זמן קצר ובאווירה של ויכוח ומתח ציבוריים, נשמעו בבירור קולות שהעידו על הסתגלות ושביעות רצון מצד כל הגורמים (מורים, הורים ומנהלים) בשנה הראשונה להפעלת התכנית: כמעט כל ראשי הרשויות ומנהלי המחלקות, וכן מרבית המנהלים, היו שבעי רצון מיישום שלב א' של התכנית באותה שנה. לעומתם, מרבית המורים בשני המגזרים לא היו שבעי רצון ממנה במתכונתה זו. שביעות רצונם של ההורים במגזר דוברי העברית גבוהה מזו של ההורים במגזר דוברי הערבית. במגזר דוברי הערבית ניכרת מגמה של עלייה בשביעות הרצון מתחילת השנה עד לסופה. **ובשורה התחתונה: מרבית המרואיינים סברו כי אין לבטל את התכנית, אלא יש להמשיך בביצועה תוך העמקתה, הרחבתה ושיפוריה.**
- **ממצאים בנוגע להיקפו ואופן הפעלתו של יום לימודים ארוך:** מרבית התלמידים השתתפו ביום הלימודים הארוך - אך לא כולם. נראה כי מודל ההפעלה הרצוי של יום לימודים ארוך נשען על שמירת איזון בין כוח אדם פנימי לחיצוני, וזאת באמצעות גיוס ושילוב של יותר מורים מצוות בית הספר, ובמקביל - פיזור השעות הניתנות ע"י מדריכים חיצוניים על פני יום הלימודים כולו (כלומר הימנעות מקיום שתי מערכות כוח אדם נפרדות לבוקר ולאחר הצהריים).
- **ממצאים בנוגע להשפעות יום הלימודים הארוך:** בראיונות העומק האישיים וכן בראיונות הטלפוניים נשאלו המרואיינים כיצד השפיע עד כה יום הלימודים הארוך על היבטים שונים בחיי התלמידים ובית הספר. במרבית התחומים נחלקו הדעות בין מי שלא הבחינו בהשפעה כלשהי של התכנית שיושמה, לבין אחרים שהבחינו בהשפעות חיוביות. ההשפעות החיוביות שצינו היו בתחום העשרת תחומי הידע של התלמידים, הוראה בקבוצות קטנות ופניות רבה יותר של מורים לתלמידים, וכן תגבור תלמידים מתקשים. ההשפעות השליליות שצינו היו בתחום איכות הכנת שיעורי הבית, עייפות התלמידים, זמן פנוי של מורים להשתלמויות, עומס בעבודה ושחיקת הצוות.
- הסקרים הצביעו על עמדות חיוביות יותר של מנהלים בהשוואה למורים, ועמדות חיוביות יותר במגזר דוברי הערבית בהשוואה למגזר דוברי העברית. במגזר דוברי הערבית, מרבית המנהלים והמורים ציינו השפעה חיובית של הארכת יום הלימודים על עבודת צוות משותפת, על תיאום ועדכון בין מורים בנוגע למצבם של תלמידים ועל פיתוח תכניות לימודים בית-ספריות. במגזר דוברי העברית השיבו מרבית הנשאלים כי לא חל כל שינוי. עם זאת, מספרם של המציינים השפעות חיוביות עלה במקצת על מספרם של המציינים השפעות שליליות.
- **ממצאים בנוגע ליישום התכנית וצוות המורים:** מרבית המרואיינים - ראשי רשויות מקומיות, מנהלי מחלקות חינוך ומנהלי בתי ספר - הסכימו כי שיתוף המורים בתכנית, ועמו גם הצורך להעלות את קרנם ואת ממתם המקצועית, הם מנקודות התורפה של התכנית. אמנם המורים לא היו מכשול ליישום התכנית בבתי

⁷ הערכת יישום שלב א' של התכנית הלאומית בחינוך בשנת הלימודים התשס"ו, על פי דיווחים שהתקבלו ממנהלי מחלקות חינוך ברשויות מקומיות, מנהלי בתי ספר, מורים והורים. ראמ"ה: הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך, תל-אביב, ינואר 2007.

הספר, אולם נראה שכדי לחולל שינוי של ממש במערכת יש למצוא פתרון הולם בכל הנוגע לתגמולם ולשיתופם בתכנית.

■ **ממצאים בנוגע למקומן של הרשויות בתכנית הלאומית בחינוך:** ראשי רשויות מילאו תפקיד ראשי בהחלטה להחיל את התכנית הלאומית בבתי הספר שבתחום אחריותם. הקביעה כי התקציבים לצורך יישום התכנית יעברו דרך הרשויות המקומיות פתחה צוהר רחב למעורבותן של הרשויות בלב לבה של העשייה החינוכית בבתי הספר, ומרבית מנהלי מחלקות החינוך ניצלו את התכנית לעריכת שינוי מהותי בתפקידי מחלקות החינוך ברשויות המקומיות – מתפקיד מסורתי בעל אופי מנהלתי לתפקיד בעל אמירה ומעורבות חינוכית.

מנהלים רבים תיארו רשות תומכת ומאפשרת מבחינה תקציבית, אולם במקרים לא מעטים הייתה ההתנהלות התקציבית מקור לחיכוכים עם הרשויות ולא-נחת כללית. אי לכך, מקצת המנהלים העדיפו כי התקציב כולו, כמו שעות התקן, יועבר ישירות ממשד החינוך לבית הספר.

בדרך כלל דיווחו מנהלי מחלקות החינוך וגם ראשי הרשויות המקומיות על שיתוף פעולה פורה ומוצלח ועל יחסים הרמוניים ולא היררכיים בינם לבין כל הגורמים. תמונה דומה התקבלה מדבריהם של מרבית המנהלים, שתיארו יחסים המבוססים על חופש בחירה פדגוגי של בתי הספר, הכפוף, פחות או יותר, למסגרת התקציבית שקבעה הרשות. עם זאת, מנהלים אחדים רמזו על יחסים מתוחים ועל הכתבות מצד הרשות המקומית. במרבית הרשויות, עיקר שיתוף הפעולה היה בין מנהלי בתי"ס לבין הרשות (ובכלל זה קשר ישיר בין המנהלים לבין ראשי הרשויות), ופחות בין המנהלים לבין הפיקוח והמחוז.

■ **ממצאים בנוגע למעורבות מול התערבות והאוטונומיה הבית-ספרית:** אף שרבים ממנהלי מחלקות החינוך מצדדים בצורך להעצים את מנהלי בתי"ס ולהרחיב את האוטונומיה שלהם, מתברר כי החשיבות שיוחסה לתחום החינוך, הרצון לאמירה חינוכית אחידה ברשות ומעורבותם הגבוהה של כמה ממנהלי מחלקות החינוך - כל אלה טשטשו לעתים את הגבול בין מעורבות להתערבות ופגעו באוטונומיה הבית-ספרית.

סוגיית האוטונומיה עומדת במרכז השיח של מנהלי בתי"ס על תפקידם כמנהלים. לדעת רובם תרמה התכנית להגברת האוטונומיה, בהרחיבה את חופש הפעולה שלהם בבחירות הפדגוגיות והתקציביות ובאפשרה קבלת החלטות רבות ומהותיות יותר. עם זאת, רבים מהמנהלים קבלו על מוגבלות סמכויותיהם, עקב כפיפותם לרשות ולתקציביה.

■ **ממצאים בנוגע ליום שישי חופשי (שח"ף):** שח"ף התגלה כבעל יתרונות וחסרונות בולטים. מחד גיסא - חשיפת התלמידים להעשרה בלתי פורמלית, הגברת המעורבות של מחלקת החינוך בהיבטים פדגוגיים וארגוניים ויום חופשי למורים; מאידך גיסא - קושי בשילוב גורמים של החינוך הבלתי פורמלי בפעילות הלימודית תוך שמירה על רוח בית הספר, היעדר מסגרת לתלמידי כיתות ד'-ו' בימי שישי ופגיעה ביכולתם של מורים לצאת ללימודים ולהשתלמויות מקצועיות (בימי שישי, היום החופשי היחיד אצל מרבית המורים, לא מתקיימות השתלמויות).

■ **ממצאים בנוגע למפעל ההזנה:** מפעל ההזנה יושם במרבית בתי"ס במגזר דוברי העברית ובמחצית מבתי"ס במגזר דוברי הערבית. השפעתו על האווירה בחברת הילדים נתפסה בד"כ כחיובית בעיני מנהלים יותר מבעיני מורים והורים, ובעיקר כאשר התקיימו סידורי הסעדה (קייטרינג). מקום לשיפור הודגש בעיקר בחינוך דוברי הערבית, ויותר מפי הורים. באופן כללי מדובר בנושא מורכב, שנוי במחלוקת ובעיקר אמוציונלי מאוד, ואי-אפשר לפסוק באופן חד-משמעי אם בעיני מנהלי מחלקות החינוך ובתי הספר היה מדובר בפרויקט "מוצלח" או "כושל". חשוב להדגיש כי בבתי הספר שבהם התקיים מפעל ההזנה לפני הפעלת התוכנית הלאומית, הוא הפך לעניין שבשגרה ובאופן כללי הורגשה שביעות רצון ממנו.

- **ממצאים בנוגע לפיצול כיתות א'-ב' בהוראת מיומנויות היסוד:** ברובם המכריע של בתי הספר יושם פיצול כיתות א'-ב' לקבוצות למידה קטנות (או נוספה מורה לכיתה במקצועות היסוד), והדבר נתפס כאחת מנקודות החוזק הבלטות של התכנית. ככלל, הפיצול נחשב צעד חיובי בעיקר בקרב מנהלים ומורים וקצת פחות בקרב ההורים. ההשפעה החיובית של פיצול כיתות א'-ב' באה לידי ביטוי בזמן המוקדש לתלמידים, בהישגי התלמידים בכלל והתלמידים המשולבים והמתקשים בפרט, באפשרויות לתגבר תלמידים מתקשים, ובביצוע יותר הערכות לימודיות של המורה.
- **ממצאים בנוגע למידת התאמתן של התשתיות הפיזיות לשהייה ממושכת בבית הספר:** רוב המורים ומחצית מההורים סברו כי התנאים הפיזיים בביה"ס אינם מתאימים לשהייה ממושכת של תלמידים (במגזר דוברי הערבית התנאים הפיזיים נתפסו ראויים אף פחות מבמגזר דוברי העברית), ורוב המורים סברו כי התנאים הפיזיים אינם מתאימים למורים. רק כעשירית מהמורים דיווחו כי יש להם פינות עבודה אישיות בבית הספר. בבתי הספר שבהם החלו לבצע שיפור של התשתיות הפיזיות במסגרת שלב א', הביעו המנהלים שביעות רצון מן המהלך, אף שמקצתם ביקשו לשתפם יותר בקביעת סדרי העדיפויות בשיפור התשתיות.

נספח 2: הבדלים מרכזיים בין המלצות התכנית הלאומית לבין יישום ההמלצות במסגרת שלב א' בשנים התשס"ו והתשס"ז

הניסוי – שלב א'	המלצות התכנית הלאומית	
לא שונתה משרת המורה.	במרכז ההמלצות שבדוח כוח המשימה הלאומי - שינוי משרת המורה, כך שבמסגרת הארכת יום הלימודים יהיו נוכחים בביה"ס כל המורים שמשרתם תוגדל ל-40 ש"ש.	משרת המורה
הארכת יום הלימודים הייתה במודל הקיים של צו יוח"א או בהגדלת מספר השעות ע"י תקצוב ביה"ס ב-1,300 ש"ח, מה שאפשר לו להאריך את יום הלימודים בשעות אפקטיביות באמצעות מורי ביה"ס ו/או גורמים חיצוניים. ⁸	יוחל יום לימודים מלא חניס בכל הארץ בכל הגנים ובתי"ס הציבוריים - לבני 3 עד 18 (עד סיום כיתה י"ב). שבוע הלימודים בביה"ס היסודי יורכב מלימודים במכלול אשכולות-לימוד בכיתה, לימודים בקבוצות מפוצלות, עבודות קבוצתיות ואישיות, פעילות חברתית וחינוכית שכבתית ובית-ספרית, ופעילות של חינוך בלתי פורמלי. לרשות כיתה ממוצעת (לדוגמה: עשירון טיפוח 5) יעמדו 40 שעות הוראה בפועל בכיתה ו-8 שעות תפקיד מול תלמידים – חונכות והוראה פרטנית של תלמיד יחיד או קבוצה קטנה של תלמידים. כפי שאפשר להבין, יום הלימודים הארוך יתבסס על מורי בית הספר וייגזר ממבנה משרתם.	הארכת יום הלימודים

⁸ המודל שהופעל אינו מלמד על המשמעות של הארכת יום הלימודים באמצעות כלל המורים כפי שהמליצה ועדת דברת

הניסוי – שלב א'	המלצות התכנית הלאומית	
<p>הפיצול נעשה באמצעות תוספת שעות שבועיות – 7 ש"ש ממקורות המשרד לכל כיתה המונה יותר מ-20 תלמידים (תוספת 3 ש"ש ע"י בית הספר).</p>	<p>כיתות א'-ב' – הבטחת נקודת זינוק לימודית ראויה לכל תלמיד.</p> <p>בכיתות א'-ב' תתמקד הלמידה בשפות יסוד - שפת אם, מתמטיקה ושימוש במחשב, תתבסס בעיקר על תכנית הליבה, כמפורט בהמשך, תטפח ותפתח כישורים אישיים, וכן תתמקד בתחומי האמנות, המוזיקה והחינוך הגופני.</p> <p>בכיתות אלה מומלץ במיוחד להקטין במידת האפשר את קבוצות הלימוד, וזאת באמצעות ניצול נכון של משאבי ביה"ס במסגרת האוטונומיה הארגונית והתקציבית הניתנת לו.</p>	<p>פיצול כיתות א-ב</p>
<p>אף שלא שונתה משרתם של המורים, הוקצו תקציבים לשיפור פינות עבודה ועמדות שירותים.</p>	<p>1. בכל גן ובכל בית ספר יהיה מספר מספיק של חדרי שירותים נקיים וזמינים לכלל התלמידים והעובדים במשך כל יום הלימודים עד השעה 16:00. בכל כיתה גן של בני 3-4 יהיו תנאים פיזיים שיאפשרו מנוחה במהלך היום.</p> <p>2. בכל בית ספר יהיו פינות עבודה אישיות למורים, שיספקו להם סביבת עבודה מתאימה אשר תאפשר גם פגישות עם תלמידים יחידים או עם הורים ועמיתים. בכל בית ספר ימשיך להתקיים חדר מורים שישמש חלל משותף למורי בית הספר.</p>	<p>הבטחת תנאים לקיום יום לימודים מלא - פינות עבודה ושירותים</p>
<p>בשנה"ל תשס"ו פעלו כמעט כל בתי"ס במתכונת של 5 ימים בשבוע, ובמרביתם נעשתה פעילות שח"ף. בשנה"ל תשס"ז חזרו כמחצית מבתי"ס לפעול במתכונת של 6 ימים, ובהתאם לכך הופסקה פעילות יום ו' (שח"ף).</p>	<p>משרד החינוך ידאג לפיתוחן של תכניות בחירה לפעילות חינוכית העשרתית בימי שישי, בעיקר לגילים הצעירים. אוכלוסיות בעלות פרופיל חברתי-כלכלי נמוך יזכו למימון ציבורי לשם כך. תלמידים אחרים יוכלו להשתתף בתכניות אלה במימון ההורים.</p>	<p>פעילות יום ו'</p>

הניסוי – שלב א'	המלצות התכנית הלאומית	
<p>היות שעדיין אין מנגנון להעברת תקציב לבית הספר, הועברו המשאבים לרשויות לטובת בית הספר.</p>	<p>בתי הספר יתוקצבו בכסף, ותהיה להם אוטונומיה במימוש תקציבם, במסגרת המדיניות המחייבת של משרד החינוך ומינהל החינוך האזורי.</p> <p>לבית הספר תהיה עצמאות בבחירת ספקי השירותים הן בתחומים הפדגוגיים והן בתחומים המינהלים והמשקיים, בכפוף לכללי מינהל תקין. לדוגמה: מנהל בית ספר יקבע אלו גורמים יפעלו במסגרת יום הלימודים במתן תכניות העשרה, סדנאות, חוגים וכדומה, ובלבד שגורמים אלה קיבלו אישור ממשרד החינוך לפעול בבתי ספר.</p>	<p>תקציב בשקלים</p>
<p>היות שהתקציב הועבר דרך הרשויות המקומיות לבתי הספר, גדלו סמכויותיהן של הרשויות והודקה מערכת היחסים בין לבין בתי הספר.</p>	<p>המח"א (מרכז חינוך אזורי) אחראי לקיום ניהול כולל, איכותי ושקוף – על כל היבטיו הפדגוגיים, הפיזיים והמינהליים – של כל מוסדות החינוך שבתחומו, לרבות מערכת החינוך הבלתי פורמלית.</p> <p>מוסדות החינוך יהיו כפופים למינהל החינוך האזורי בלבד. המינהל יקיים פיקוח, בקרה והערכה על המשאבים, על התהליכים ועל התוצרים של עבודת מוסדות החינוך שבתחומו.</p>	<p>תפקיד הרשות</p>